

BERBANG

KOVARA FEDERASYONA KOMELÈN KURDISTANÊ LI SWÈD

КРЫМ МІСХОР 1981г

BERBANG

Kurdisk tidskrift, utges av Kurdiska Riksförbundet- Ansvarig utgivare och Redaktör: A. Tigris
Layout och sättning : Cotkar och Gundi.

ADRESS

Kurdiska Riksförbundet Rissneled
ed 55, NB
172 44 Sundbyberg/ Sweden

Prenumeration: Medlemmar 50 kr.
/ år övriga 100 kr/ år
Postgiro: 643880-8

BERPIRSIYAR :

A. TIGRIS

REDAKSIYON:

BAVÊ NAZÊ
S. QEREC DAX
C. ŞERO
MUËYID TEYIB
BRÎNDAR
ADIL DURAN

PERGALA RÛPELAN:

COTKAR Û GUNDÎ

BERBANG

Kovara kurdi, xwedi: Federasyona
Komelên Kurdistanê li Swêdê
Biha: 5 kronê swêdê
Abone: sal 50 kron

NAVNIŞAN

Berbang, Rissneleden 55 NB
172 44 Sundbyberg/ Sweden
Postgiro: 64 38 80-8

NAVEROK

- 1 - " CARNA PENÛS JI ŞÛR TÛJTIR E !"3
A. Tigris
- 2 - CIVÎNA BÎRANÎNA 40 ROJIYA PROF. QANATÊ KURDO '4
- 3 - ÇEND MESAJÊN SERXWEŞIYÊ5
- 4 - JI BOYAXÇÎTIYÊ HETA PROFESORIYÊ6-7-8 - 9
Henîft Celepîf
- 5 - ÇÛN MAMOSTA KURDO M NASÎ?10-11-12-13
Dr. Cemşîd Heyderî
- 6 - QANATÎ KURDO LE ÇEND LAPEREYEKÎ MÊJÛ DA
14-15-16-17
Dr. Kemal Alî
- 7 - SERXWEŞIYA MALBATA WÎ Û KURDNASAN ...18-19-20-23
- 8 - FERHENGOKA BERBANGÊ22

"PÊNÛS JI ŞÛR TÛJTIR E,"

A. TİGRÎS

Îro şer û tekoşîna neteweyê kurd, ji bo destxistina mafên netewî û çînî ye. Ji ber vê yekê ji şer û tekoşîna me, dijwar û du ali ye. Neteweyê kurd, di her warî de şer û tekoşîneke bi heq û bêwestan dide.

Bêguman kar û xebatên ronakbîrî jî, di nav vî şer û tekoşînê de ye. Kar û barên zanistî û ronakbîrî, ji şerê pratîk û çekdarî re, rê ronahî dîke. Jê re alîkarî dîke û vî şer û tekoşînê pêşve dibe, digîhîne serbilindiyê û serfiraziyê. Di vê babetê de bi hezar salan berî, pêşiyên (bav û kalên) me wiha gotine:

"Carna pêñûs ji şûr tûjtir e."

Ev peyva ha, îroj jî, giringî û rojaniya xwe wînde ne kiriye. Ji bo rojên îro jî derbas dibe. Bi nezanî serketin û serfirazî nîn e. Niha bêtir divayiya zanî û zanistiyê divê.

Gelê me, di van salên dawî de li her çar perçeyên welat, li dij hêzên koloniyalîst û nijadperest, di şer û tekoşîna xwe ya siyasî û eskerî de gelek pêşmêrge û tekoşerên xwe yên mîrxas wînda kir. Hejmara şehîdan naye hejmardî. Herwiha li derê welat, li biyanîstanê jî, me gelek kesên şoreşger û ronakbîrên xwe jî wînda kir. Di demeke pir kin de, di nav salek-du salan de li derê welat, li biyanîstanê Yılmaz Guney, Seydayê Cigerxwîn, gelek kesên din û di dawî de jî Prof. Qanatê Kurdo ji nav me koç-bar kirin.... Koç kirina van kesên ronakbîr û tekoşer, me gelek xemgîn û dilkeser hişt. Mirina van kesên hêja, di civaka kurd de kul û brînen nû û kûr vekir. Di civaka me de di warê, zanistî, edebî û pêşde valabûniyeke mezin çêbû... Têkîrîna vê valabûnê gelek zor e. Dê bi salan bigre.....

Prof. Qanatê Kurdo, bi rastî wekî navê xwe bû. Ew Qanadên, ji qanadê kurdan bû. Prof. Qanatê Kurdo bi xebata xwe ya zanistî û bê westan, serên me û xwe bilind kir, serfiraz kir. Di dîroka tekoşîna neteweyê

kurd a jî bo serxwebûn û rizgariyê nan û xweya Prof. Qanatê Kurdo gelek e. Bi taybetî, wî di warê lêkolîna dîroki û zimanê kurdî de gelek xebat kir.. Herwisa di warê nasandî û propagandayê de jî ew roleke gelek mezin û aktîf lîst. Prof. Qanatê Kurdo, mînak û sembola komunîstên kurd bû. Ew çiqas komunîst û hewqas jî welatparêz û kurdperwer bû jî. Qanatê Kurdo, divê ji me re bibe sembola komunîstî û welatparêziyê. Ew, her çiqas bi salan jî welat dîr keti bû jî, lê her tim dilê wî ji bo welatê wî lêdixist. Hiş û mêjîyê wî jî bo netewe û welatê wî dixebitiya. Pênûsa xwe her tim jî bo welat û gelê xwe tûj dikirin û bi kar daniya. Wî xwe bi salan jî bo kurd û Kurdistanê da xebateke hêja, giran û bêwestan. Xebat û berhemên (efrandînên) wî, jî vê yekê re mînakên berçav in. Prof. Qanatê Kurdo, bi bîrûbawî û bi xebata xwe, jî komunîst û welatparêzên kurd re di warê ronakbîriyê û zanistiyê de rêç û mînakeke herî hêja û giranbiha hişt. Ez naxwazim di vî nivîsara xwe de dîr û dirêj li ser jînenîgarî, xebat û efrandinên Prof. Qanatê Kurdo rawestim.

Ez dixwazim nivîsara xwe bi çend hevokên Qanatê Kurdo biqedînim ku ew çiqas welatparêz û welatevîn bû. Prof. Qanatê Kurdo di pêşgotina pirtûka xwe de wiha dinivîsandî:

"Çeka hevalbendî, pevgirêdana endamên civakê, çeka netewan bi hevra, çeka hevfamkirina wan bi hevra ziman e. Ziman neynika dîyanet, feraset, rewş bîrûbaweriya milete, neynika ruh, can û tarîha milete. Ziman wusa jî çeka pêşkevîna merivên millet û civakê ye. Reng û rewşa jîyîn û efrandîna her milletî, her endamên civakê di ziman de tê ber çavan, ziman kaniya tarîh û kultura milete; sebebê vê yekê her millet, endamên her civakê zimanê xwe hîn dibe, dixwaze bizanibe qanûnên sazmanî û çêkirina zimanê dayka xwe....." (Zimanê Kurdî, Rêzimana Qanatê Kurdo, Çapxana Kom-kar rû 5)

Prof. Qanatê Kurdo, bi xebat, efrandin û bi pratîka xwe, jî me re bû mînak û sembola zanistî, serbilindî û serfiraziyê. Ew, ne mir e. Ew bi xwe di dîroka Kurdistanê de hat veşartin. Netewê kurd wî jî bîr nake!

CIVÎNA BÎRANÎNA 40 ROJIYA PROF. QANATÊ KURDO

Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê, di roja 15. 12. 1985 an de bi navê " Civîna Bîranîna 40 Rojîya Prof. Qanatê Kurdo" civînek pêk anî. Ji derê Stockholmê, ji bajarên din jî gelek kurd beşdarê vê civîna ha bûn. Endamê redaksiyona Berbangê helbestvanê kurd Mu'eyid Teyib li ser navê Federasyonê axaftineke kurt kir, helbestên xwe xwend û civînê îdare kir.

Salona civînê, hemû bi fotografên Qanatê Kurdo, bi flaman û bi nivîsaran hati bûn xemlandin. Li dîwarê pêşî fotografa prof. Qanatê Kurdo ya ku ji aliyê mamoste ve hati bû mezinkirin hatî bû dalkandin. Wek ku di fogografê de ji xuya ye di bin fotografa prof. Qanatê Kurdo de bi seran serê dîwar li ser qumaşê sor. " Prof. Qanatê Kurdo di dilê me da ye" nivîsarek hebû. Li bin wê li sahnê bi qumaşên sor masek hati bû tevdiilkin. Û di ser qumaş dîsa bi tîpên gir "Civîna bîranîna 40 rojîya prof. Qanatê Kurdo" hati bû nivîsandin. Sahne bi baqên gulên rengîn bibû.

Fotografên Qanatê Kurdo yê wî yê dema xebatê û kurd zanayên Sovyetê hemû li ser kartonan hati bûn zelqandin û li dîwarên salonê hati bûn dalqandin.

Ji 300 kesî bêtir di civîna bîranîna prof. Qanatê Kurdo de beşdar bûn. Li gor programa civînê civîn, deqî-qekî li piya, di giramiya prof. Qanatê Kurdo, şehîdên Kurdistanê û çîhanê de vebû. Li ser navê Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê axaftineke kurt hat kirin. Hanîfi Celepli li ser jînenîgariya prof. Qanatê Kurdo peyîvî. H. Celepli piştî axaftina xwe qasî 10 deqîqan ji kasetê dengê prof. Qanatê Kurdo, bi beşdaran da guhdarî kirin. Di rojên dawî de, çaxa ku prof. Qanatê Kurdo, di nexweşxanê de razabû, rojnamevanekî kurd bi wî re hevpeyvînek çêkiri bû. Û wê hevpeyvîne girti bû kasetê. Ew dengê prof. Qanatê Kurdo yê dawî bû. Qanatê nemir di hevpeyvîna kasetê de çala jîyan û xebata xwe dikir û di dawîya axaftina xwe de wiha digot:

" DÊ KURDISTANEKE SERBÎXWE
Û SOSYALÎST ÇÊBE "

" Niha li Ewropayê Kurdên me, gelek xebatên hêja û giranbiha dikin. Komelan avakirine, kovar û rojnamean derdixin. Ev xebateke gelek baş û qenc e. Lê mixabin kurd belav in. Ji ber ku belav in jar dikevin. Divê kurd li Ewropa di komelek de bibin yek. ew çax dê xurt bibin. Hîn bêtir dê karibin li welatên Ewropa dengê xwe xurt derxin û xebatên hêja û pêşketî bikin. Ez bawer im dê kurd di rojên pêşîya me de bibin yek û Kurdistanê rizgar bikin. DÊ KURDISTANEKE SERBÎXWE Û SOSYA-

LÎST ÇÊBE! Ez ji vê yekê bawer im."

Gelek partî û rêxistinên Kurdistanê û yê din jî 'Civîna Bîranîna 40 Rojîya prof. Qanatê Kurdo' re mesajên serxweşiyê şandi bûn. Di civînê de ew mesaj hatin xwendin.

Di civînê de Reşo Zîlan, li ser xebata prof. Qanatê Kurdo ya di warê ziman de axaftinek kir. Dr. Cemşîd Heyderî û Dr. Kemal Elî jî li ser xebat û efrandinên prof. Qanatê Kurdo peyivîn.

Civîna Bîranîna 40 Rojîya prof. Qanatê Kurdo, di kaseteke video de hat civandin. Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê vê kasetê ha di arşîva xwe de bi cî kir.

çend mesajên serxweşiyê

Di civîna biranîna 40 rojîya prof. Qanatê Kurdo de gelek nûnerên partî û rêxistinên Kurdistanê û yê din beşdar bûn. Ji wan partî û rêxistinên ku di civînê de beşdar bûn û mesajên serxweşiyê pêşkeşî serokatiya civînê kirin beşek jê ev bûn:

Partiya Gelî Kurdistan liqê Ewropa û Swêd, Yekîtiya Nîştîman liqê Swêd, Partiya Komûnîst ya Îraqê liqê Swêd, Partiya Kurdên Pêşverû Li Suriyê Liqê Ewropa, Partiya Pêşenga Karkerî Kurdistan Liqê Swêd, KUK, Partiya Karkerên Kurdistan Komîta Muweqet liqê Swêdê, Partiya Hêvgirtina Gelî Kurdî li Suriyê, KUK- SE liqê Swêdê û TKSP- Roja Welat liqê Swêdê.

Ji bil van partî û rêxistinên gelek komele û rêxistinên demokratîk jî, ji civîna biranîna 40 rojîya Prof. Qanatê Kurdo re mesajên serxweşiyê şandi bûn.

ji boyaxçitiyê heta profesoriyê

Reşxebera ku roja 31.10.1985a gihişte me, em bê zar û zîman hiştin. Dengê zîz, ku ji aliyê dinê telefonê dihat, digot; Mamoste Qanat serê xwe daniye. Bê goman, bawerkirin ne mumkun bû. Lê belê em dizanin, wekî mirov tê dinê, dijî û dimire. Ev yeka bûyereke diyalektîke. Tu qewet nikare li hember vê bûyerê bisekine. Lê çî heye, ku hin mirov piştî ku dimirin jî dijîn. Ji ber ku xebat û ramanên wî mirovî têsîrek di jiyana mirovatiyê de kiriye. Ew mirov bi xebat û ramanên xweve tevî pêşdeçûna jî yanê bûye. Lewra jî mirovên ûsa nemirin. Çimkî şopa xebat û ramanên wan di jiyandê dimînîn û rê nîşanî neslên hêtê didin.

Prof. Qanatê Kurdo yek ji wan mirovane, ku bi xebat û ramanên xweve di jiyana gelê kurdê bîndestde roleke mezin lîstiyê. Ewî di warê zîman, edebiyat, tarîx û folklorê kurdîde gelek xizmetên mezin kirine, xebatên giranbiha afirandine û ji bîstî bêtir jî kadir di vî warêde amede kirine.

Bawer nakim, ku mirovên bi pîrsa kurdî mijûl dibin, nav û dengê Prof. Qanatê Kurdo nebihîstî bin an jî ji xebatên wî fêde ne ditîbin. Lê bawer dikim ku kêm mirov Prof. Qanatê Kurdo dîtine ew naskirine û jiyana wî dizanin. Lewra dixwazim di vê kurte nivîsarêde, qasî ku ez dizanim çend gîlî û gotinan derbarê jiyana Mamosteyê Mezin bêjim.

Qanatê Kurdo di sala 1909'ade li gundê Sûsîzê-bajarê Qersê-jî diya xwe bûye. Zaroktiya Qanat, di feqîrtiyê û belengaziyêde dibore. Gava şerê cihanê yekem jî destpê dîke, jiyana hîn jî giran dibe. Şewat û talana şer nahêle mirov di mala xwede bi malbata xweve rûne. Her ûsa di wê demêde, nîjadperestên tirk dest bi

qetlîama ermeniya kirine. Tevî ermeniya kurdên êzdî jî - Qanat ji kurdên êzdî bû - têne qir kirin. Malbata Qanatê biçûk tevî cîranên xweyî ermenî di sala 1918'ade direvin, diçin Ermenîstanê û li gundê Korbilaxê cîwar dibin. (Niha ji wê gundêre dibêjin, Şênkanî - li nehiya Aragasê)

Pir naçe, piştî çend sala malbata Qanat dîsa bar dîke, vê carê berê xwe didin Tîblîsê, paytextê Gurcistanê û li wê derê bi cî dibin. Ji bo ku alîkariya dê û bavê xwe bike, Qanat dest bi kar dîke. Ew serê sibê kodîka xwe hiltîne milê xwe, diçe nav sûkê û heta êvarê ji bo çend kapêka bide hev sola boyax dîke.

Li Tîblîsê bavê Qanat dimire û diya wî jî mêr dîke. Qanat jî diçe cem pîsmamê xwe Reşîdê Osmanî dimîne.

Di wan salandê, sala 1921'ê, ermenîkî bi navê Hakob Gazaryan - kurda jêre digotin Apo - mekte-

bek vekiribû, Mekteba Apo. Apo, bi gotina Mamoste Qanat, kurdî baş zanibû. Ewî xortên kurda hî-nî xwendinê dikir. Hîmê xwendina kurdî li Sovyetistanê bi vê awayî hatibû danîn. Di Mekteba Apode, jî bo hînbûna kurdî tîpên ermenî bi kar dihat. Qanatê ciwan jî di Mekteba Apode dest bi xwendinê dike. Ew him dixwîne him jî sola boyax dike, jî bo ku xwe xwedî bike.

Di sala 1928'ade Qanat Mekteba Apo xelas dike. Wê çaxê Partiya Komûnîst li Tîblîsê bi kurdanre civînekê çêdike. Qanat jî di wê civînêde beşdar dibe. Berpirsyarên partiya komûnîst, polîtîka partiyê derbarê mafên mîletên bi çûk diyar dikin. Her ûsa jî dixwazin wekî kurd zarokên xwe bişînin xwendinê. Di wê civînêde Qanat radibe piya û dibêje, wekî wî xwendina ewil xelas kiriye û dixwaze pêşekî (meslek) hîn bibe an jî xwendina bilind bixwîne. Ber-

pirsyarên Partiya Komûnîst bi vê yekê gelekî kêfxweş dibin û gazî Qanat dikin. Di nav berpirsyarên Partiya Komûnîst rehmetyê Erebe Şemo jî heye. Erebe û Qanat nasî didin hev û soz didin Qanat wekî wî bişînin Lênîngradê ser xwendinê. Qanat li wir diyar dike wekî hevalên wî jî hene ku dixwazin bixwînin. Wê çaxê berpirsyarên Partiyê navnîşana Qanat jê distînin û dibêjin: tu here hevalên xwe kom bike, emê ji tere namekê bişînin. Wê çaxê hevalên xwe werin, em we bişînin Lênîngradê.

Piştî demeke kurt Qanat ji Erebe Şemo namekê digre. Erebe di nama xwede nivîsiye: tu û hevalên xwe werin Rewanê, emê we bişînin Lênîngradê ser xwendinê. Qanat bi vê yekê gelekî kêfxweş dibe û diçe hevalên xwe; Ardaşê Îbo, Mûradov Tîtal, Nadirov Îso, Salihê Cewar, Hesenê Şemo, Edoyê Cengo û Mirzoyê Emer dicivîne û riya Rewanê digrin. Partiya Komûnîst, ew heyşt xortên kurda dişîne Lênîngradê jî bo ku di Fakûlta Palade bixwînin.

Her heyşt xortên kurda jî di wextê xwede xwendina xwe xelas dikin. Çar ji wan vedigerin Ermenîstanê û di nav kurdanre mamostetî û karê civakî dikin. Qanat û hevalên wî, Edoyê Cengo, Salihê Cewar û Mirzoyê Emer li Lênîngradê dimînin û di Unîvêrsîtêta Lênîngradêde dest bi Înstîtûta tarîx, fîlosofî, ziman û edebiyatê dikin.

Piştî qedandina Înstîtûtê hevalên Qanat ên mayîn jî vedigerin Ermenîstanê, Qanat tenê li Lênîngradê dimîne.

Him di xwendina Fakûlta Palade him jî di xwendina Înstîtûtêde Qanat gelekî pêşde çûye û derecên baş girtine, dersdarên wî, wekî H.A. Orbêlî, N. Ya. Mar jî wî gelekî hizdikirin. Ew pêşniyarê îdara Unîvêrsîtê dikin, wekî Qanat di Înstîtûtêde bimîne û bibe ulmdar. Qanat li ser biryara îdara Unîvêrsîtê li wir dimîne û li cem Aleksander Ardovîç Freyman, di sala 1936'de dibe Aspîrantor. (1) Sala 1941'ê Qanatê Kurdo aspîrantoriya xwe xelas dike û dibe doktor. Qanat doktora xwe li ser lê

kerên di zimanê kurdîde nivîsiye. Şerê cihanê diwem destpêkiriye. Lênîngrad ji alî leşkerên faşîst de ketiye bin muhasarê. Rojê 4 - 5 hezar mirov ji birçîbûnê û nexweşiyê dimrin. Hukumatê Sovyêt nahêle, ku mirovên ulmdar tevî şer bibin. Qanat dixwaze tevî şer bibe. Ew diçe cem hukumatê, wekî destûr bidine wî ku tevî şer bibe. Ji ber ku Qanat dibîne ku mirin nêzîk bûye. Çêtire ku mirov bi mêranî di cephêde bimire, ne ji birçîbûn û nexweşiyê. Her çiqas hukumat nahêle jî Qanat ji ya xwe namîne û dawî daxwaza wî qebûl dibe. Wekî ew tevî şer bibe. Hema Qanat rêkî dibîne û jina xwe dişîne cikî emîn û tevî Ordiya Sor dibe û dijî faşîstên almana dest bi şer dike.

Şer bi serefraziya Ordiya Sor xelas dibe. Lê li Sovyetistana Sosyalîst bêtirê bîst mîlyon însan dimirin. Gelek gund û bajar

wêran dibe, ji ortê radibe. Kes nizane, wekî kî miriye yan kî sax maye. Rojekî Qanat di rojnamekêde dixwîne, ku Meclîsa Sovyetî xe lat dane çend ulmdarên rojhilatnas. Navê A.A. Freyman, mamosteyê Qanatê Kurdo jî di nav wan na vanadeye. Qanat şa dibe û namekê ji mamosteyê xwere dişîne û wî pîroz dike wekî ew xweşe û nemirîye. A. A. Freyman jî bi lez ca ba nama Qanat dide û wî gazî Lênîngradê dike, wekî were dest bi karê xwe bike.

Qanat diçe Înstîtûtê û dest bi karê xwe dike. Ew li wir dersê zimanê kurdî dide. Havînan jî diçe Ermenîstanê û li wir dersê zîman û edebyeta kurdî dide mamosteyên kurd.

Sala 1953'a Qanatê Kurdo dest ji dersdayînê berdide û destpêdî ke xebatên xweyî ulmî dinivîse.

Sala 1959'a H.A.Orbêlî li Lênîngradê di Înstîtûta Rojhilatna

sîde para kurdzanînê vedike û bî xwe jî serokatîyê dike. Teşkilbûna para kurdzanînê, bêgoman bûye reke tarîxî bû. Bi vî awayî rê vebû wekî ziman, edebiyat, kultûr û tarîxa kurda pêşde here. Zanayê Mezin, Hovsêp Abyarovîç Orbêlî di sala 1961'êde serê xwe danî. Cihê wî zanayî Qanatê Kurdo girt. Di Înstîtûta Rojhilatnasîde bû serokê para kurdzanînê.

Di sala 1968'ade Qanatê Kurdo bû doktorê ulmên fîlologiyê. Heta serê xwe deyne, Qanatê Kurdo ma wekî serokê para kurdzanînê. Ewî li gel gelek xebatên zanistiye hêja, ji bistî bêtir ulmdar jî hazir kirine: Marûf Xaznedar, Ibrahim Azîz, Kawûs Qeftan, Abdulrehman Marûf, Kurdistan Mukriyanî, Cimşîd Heyderî, Zera Ūsiv, Kerîm Eyûbî, Ordîxanê Celîl, Çerkez Bakaev, Mamed Nazerov, I. A.

Smîrnova, J. S. Mûsaelyan, M. B. Rûdenko û ên mayîn. Her şagirtêkî Mamoste Qanat jî gelek xebatên hêja afirandine.

Eve jiyana Mamosteyê Mezin bi kurtî. Ji boyaxçitiya solanta bi profêsoriyê; ulmdarê kurdê pêşin li Lênîngradê.

Piştî Şoreşa Oktobrê, gelek za rokên kurda mecal dîtin ku bixwînin. Îro li Sovyetistanê gelek zanayên kurd hene. Ji bo pêşdeçûna ziman, edebiyat, çand, folklor û tarîxa kurdî xebatên kurdên Sovyetistanê pir bi qiymetin. Ew

xebatên giranbiha, tenê li Sovyetistanê namînin, ew her ûsa digên Kurdistanê jî. Mamoste Qanat bi vê rengê li Kurdistanê hate naskirin; bi saya serê xebatên xweyî hêja.

Îro gelê kurd, bi lawên xweyî wekî Mamoste Qanat serbilinde. Lawên ûsa nemirin, wê her û her di nav gelê xwede bijîn.

Mamosteyê Mezin, bi xebatên xweyî hêjave her ûsa jî tevî pêşdeçûna civata Sovyetistana Sosyallîst bûye, civata ku ew xwedî kiriyê, kiriye ulmdar. Mamoste Qanat komûnîst bû, ew di organa Partiya Komûnîst a li Înstîtûtêde berpirsyar bû. Hukumatê Sovyet, çardeh xelat (medalyon) dane Qanatê Kurdo, ji bo xebatên wiyî giranbiha.

Nav û dengê Mamosteyê Mezin, min ji mêjve bihîstibû. Li sala 1982'a bextê min lêxist, min ev Mirovê Mezin dît jî, gava ez bi Seydayê Cigerxînve çûne Lênîngradê. Piştî hevdîtina me yekem ez hersal diçûm Lênîngradê, ji bo ku Mamoste Qanat ziyaret bikim. Mirov ji sohbetên wî têr nedibû. Ev gotinên Mamosteyê Mezin qet ji guhê min dernakevin: Ez naxwa zim bimrim. Eger ez kar nekim, wê çaxê ezê bimrim. Ji bo ku ez nemrim ez dixebitim.

Hanefi Celepli

çûn mamosta kurdo m nasî?

DR. CEMŞİD HEYDERÎ

Ji destê çepê; Qanatê Kurdo, Cigerxwîn û Cemşîd Heyderî

Diway roxanî komarî demokrati kurdistan, bo yekem car bîstibim ke kurde Barzaniyekan royan kirdûte yekêyî Sovyet, ewsa herwa m dezanî kurd her le Sovyet naçît. Tenha kurde penahendakani Êraqbe naçarî xoyan kirde bawesî walatî Sovyet Belam ke nextêk gewre bûm, destim kird be xwêndinewey kitêb û kovar, bere bere asoy têgeyîştinim tirewantir bû, le nawerastî pencakan çen kitêbêkî mêjûnûstî be navbang mamosta Emîn Zekî Begim kewte dest, le wane mêjûy Silêmanî û xuladey tarîxî kurd û kurdistan. Bo yekem car zanim nek tenha Barzaniyekan le Sovyet de jîn, belku kurdî tiriş hen le xekêti Sovyet, ewanîş mafî xoyan heye wek hemû mîllete azadîxwzekanî ew wilate.

Le salî 1957 le Mosko vistîvalî lawan û qutabiyankira, ber le vistîval le şarî Hewlêr cim û colêkî zor hebû bo beşdarî kirdinî nweneranî lawanî kardî, le rêz lawanî cîhan. Diwa bo diway vîdtîval be maweyêk, rojêkyan çend mewanêk hatine lay kakim, wa derkewt lew xwêndkare kurdane bûn ke beşdarî vistîvalyan kirdi bû. Çunke dway royîştinyan kakim darçigare, filçe û taxmî te-

raşî nîşandayn û gotîewane hînî Mistefa Barzanî, ew lawane beşdariyan kirdibû le vistîvalî Masko û çawyan be Barzanî kewtî bû û ew diyaryaney legel xo bo hênawîn. Kakim deng û basî Mosko û wezî kurdekanibo geraynewe, nawî çend kesêkî lêhatûy kurdî Sovyetî hêna, le wane Samedê Sîyamendo qaremanî Sovyet, Eminê Erdal, Nadoyê Xido û Qanatê Kurdo, ewsa bo yekem car nawî Qanatî Kurdo m bist. Sal wersûra, Şarişî 14 gelawêj royda, rêga kirayewe le nêwan komarî Êraq û Sovyet, le kovar û rojnamekanî kurdî basî kurdî Sovyet û pêşkewtinî edeb û jiyanyan denûsra.

Xekêk le waney rolêî gewreyan binî bo penasins berhemî kurdî Sovyet, mamosta Mihemed Totîq wirdî bû. Wirdî Xame rengineyek xiste kar bo bilaw kirdinewey folklor û berhemî kurdî Sovyet û gorinî witarekanî Riya Taze' le pîti kirêlk bo Ereblî. Ta ew kateş be tewawî Zorbey Zorî kurdî Êraq, zor kemyan derbarey kurdî Sovyet dezanî. Le salanî 1959, 1960

xekêti Sovyet beşdarî le pêşangay Bexda kird, le sêkşanî Sovyetîda, beşî kitêb hebû le naw deha zimanî milletanî Sovyet' i-zimanî kurdîş-hebû, dête yadim nûsînêkî nûserî benawbang Erebi Şemo m we dest kewt. Le heman katda lew saled da nameyekî Qenatî Kurdo le kovarî Hawî — da bilawkirayewe. Ew nameye yekem lapereye le nûsinekanî Kurdo ke min xwêndimewe. Ev kate ne dehat xeyalim ke rojêk bêt nek tenha min le dûrewe nûsinekanî Qenat bixwên mewe belku yektîrîş binasin. Le salî 1968 le Mosko bûm, rojêkyan çend biraderêk pêyan gotim ba biçine amajgay rojhelatnasî, îmro kurdayî dîfa deka, pirsim Qenatî Kurdo ? belê.. belê Qenat. Ber le wey bigeme amojga le xeyalî xom da wêney Qenatim kêşa bû, mirovêkî be sala çûy û kal, çunke biraderekanim agadaryan kirdim le rêgada ke mamosta yekem witarî le ser zimanî kurdî bilawkirdewe le salî 1933, katî geyîştine amojga, komelêk le xwêndkaranî kurd û le gel jimsreyekî zor e zanayanî Sovyetî leber dem holêkî gewre rawesta bûn, carê kobûnewe destipênekirduwe. Xek lew biraderaney le gelma hat bû amojga minî be mamosta Qenatî kurdo nasî Qenat mirovêkî nimçe bilind, pûrreş û lûldiraw, daw-daw spî tê kewtibû, dilxoş û rogeş, way nîşan deda le çilî retnekirdûwe, zorî pê ne çû zerg lêdira, kobûnewe destipêkird.

Ewe yekem car bû çawim be Qenat kewt, le xomim depirsî: çun ew gence be hêz û tiwanay e. 33 le mew pêş witarî le ser zimanî kurdî bilaw kirditewe? ne xêr ew birederane be hele çûyne, ewsa zimanî Rosî be başî m ne dezanî ta witarekanî Qenatî Kurdo bixwênmewe, ta ku le nêzîk binasim, hel rêk ne kewt carêkî tir Qenat bibînmewe, çunke mamosta geraye we Leningrad, minîş diway çend mangêk geramewe wilat. Min zor şîtim le ser Qenatî Kurdo bîstibû le demû mamostayan Marîf Xeznedar û Awrehmanî Hacî Marîf ke her dûkyan qutabî Kurdo bûn. Le salî 1970, bo dûwem car geramewe Sovyet bo xwendin. Ew careyan romkird şarî Leningrad, melbendî Şorişî Oktûberî mezin, şarî Zanist û şarî yekem dezgay kurdnasî le Sovyet. Le SêptêMBERî ew sal bû, bo dûwem car çawem be mamosta Kurdo kewt. Hawrê û dostî xoşewîstim Dr. Awrehman minî birde amojgay rojhelatnasî Leningrad û çûyne kabiney kurdnasî, mamosta Kurdo serokî beşî kurdî bû, ew zataneşkarî zanistîyan têda dekird: Margirê Rodinko, Îshaq Tokirman, Ordixanê Celîl, Zarê Yosidov, Jaklinê Mosilyan, Emginyat Silîva û Awrehmanî Harî Marîf.

Qenat kewte qisekirdin, zor be pereşewe deng û basî Kurdistan lê depirsim, be taybetî duway peymanî adarî 1970 aya wezî çûn ? Kurdekan deskewtîyan zore ? hikomet be dilsazî hatite pêşewe, mamosta Qenat zor giringî deda be barî siyasî kurdistan û xebatî gelî kurd le pêraw azadî. Her dem deygot û deygotewe kurdî Êraq xwêneki nwl yan daye colanewey azadixwazî kurd. Emey kurdî Sovyet Şanazî be xebatî şoreşgeraney kurdî Êraq dekeyn, ewsa bû m derkewet mamosta ta çî radeyek kurdperwere, ta

çî radeyek agadarî heye le barî kurdistan be giştî, çûn kurdekanî Sovyet hengaw be hengaw barî kurdistan lêkdedenewe.

Le mawey 31 sal le Leningrad zor katî xaşî û be sûdim birde ser legel mamosta Kurdo, be taybet. duway ewey bûme şagirdî mamosta le beşî kurdî amajgay rojhelatnasî salî 1976. Axiftin û daniştin legel Qenat zor xoşbû, çunke asoy zan-yarî zor firawan bû, derbarey Qenat serî le derdekird. Zor şarezayî hebû le ziman û edeb û mējûy kurd. Mamosta katî xoy be firo ne deda, lew katey degeyîste beşî kurdnasî, karî rojaney kurdnasanî beser dekirdewe û bizanî pilanî mangane û salaney beşdarî grûpî kurdî ta çî radeyek cê be cê kirawe, beşdarî dekird le encûmenî zanayanî amajga, le kobûnewey rêkxirawî hizbî, beidarikirdin le kar û barî komelayetî, nûsinî rêtîstêr (têbinî) le ser ew kar û berhemaney pêwendîyan be ziman û wilatanî rojhelat heye. Qenat her temenî zortir debû, mandûbûnî ne dezanî, le layek berdeyam bû le nûsinewey rêzmanî kurdî, ber perçdanî bîr û bawerî hele le ser ziman û diyalêkte kurdiyekan, be taybetî giringî dedaye ew nûsinaney kurd nase Ewropiyekan û kurdnasan. Êraq û Iran, car car ber hekiştî û rexney le kurdnasanî Sovyetîş degirt û witarî le seryan bilawdekirdewe. Mamosta cige le karî za nistî taybetî xay, beşdarî dekird legel endamanitirî grûpî kurdî Leningrad û be hawbeşî witar û lêkolînewey amade dekird, ewey min agadarbim be dû qûlî legel Rodinko, Vasiliva, Yosopova, Tokirman û Mosilyan çend berhemekyan bilawkirditewe.

Mamosta Kurdo be çawî bawî seyîrî xwêndkaranî kurdî dekird û amajgarî dekirdin û hanî dedan bo sûdwergetin lew hel û barey ke bûyan helkewtçwe. Zor carîş pêşniyarî dekirdin. Çî babetêk helbihêrin bo nûsin û lêkolînewe. Carêkî boy gêramewe, ke yekem destey xwêndkaranî kurdî Êraq hatin bo Sovyet, çendêkyan hatine Leningrad, lewane Dr. Kawis Qeftan û Îhsan Fûad û Marîf Xeznedar, gotî le Îhsan im pirsî niyazit çîye ? le ser çî denûsî le wilam da witi, le ser edebî ingilizî.. çunke beşî ingilizî m tawew kirdûwe le Bexda-gotim: Bû ewey le ser edeb û zimanî ingilizî binûsî, pewistî ne dekird bêy bo êre-ême demanewê kadirî kurdnastan lê peyda bikeyn.. erkî ser şanî ewe xizmetî ziman û edebî kurd biken. Le ser edeb û zimanî ingilizî zor nûsrawe û xelkî tiriş hen, emey kurd debê ew hele le kis xoman ne deyn, pêwiste le der zimanî kurdî, şîr û edeb binûsîn. Mamosta Kurdo pêşniyarî Îhsan kird le ser şairî qûnaxî nwey kurd- Hacî Qadiri Koyî binûsê.

Mamosta Kurdo mirovêkî zor dilsatû utewazî bû, belkû amade bû legel yekêk çil sal le xoşî biçûktir bit danişî û qisey legel bikat û amojgarî biket her weha dergay malî weser pişt kirdiwewe bo xwendkaranî kurdî Sovyet, Ordixanî Celîl bûy gêramewe lew katey Ordixan û Celîlî biray û Meksimê Xemo hatin bo Espirantore le Leningrad, Qenat. Kurdo wek biçekey xoy çawdêrî dekirdin û yarmetî dedan. Lew rojey bûme şagirdî Kurdo, ewsa zêyetir ew mirove mezine m nasî, zanim çend dilsoz û xoşbawer û dilpake. Çend cergotawî ewey ew roje bibinê ke ntewey kurd wek hemû mîlle-

tanî cîhan be azadî û serbest bift.

Mamosta amade bû hemû yarmetîyêk pêşkêşî be şagirdekanî bikat, eger bizanîya sûdpexşe û şagirdêkeş ciddîye le karî xoyda, herweha çawî le karî ne depoşa, deywist şagirdêkey be zanîst çekdar bikat. Mamosta kurdo zû helde çû betaybetî eger şagirdêkey ewey pêy raspirawe cê be cê ne kird-baye, belam le hemen katîşda zû sard debûwe we. Lew rojey hatme beşî kurdî yekser pêywîtm: zor im pêxoşe kadirêkî tir avmade bikem, min zor razim le waney tir, zor be balay Dr. Marîf û Dr. Awrehmanî da heldeyot cê be cê kirdin û distîfln. Daway lê kirdim pîlan û programêk bo xom amadekem, bo mawey sê sal, mang be mangîş dîyarbit çî dekem, çî dexwenmewe, zo denûsim. Çîge lewş goti: debî le mawey salî yekem hemû ew nûst-naney le ser kurd nûsrawin le Sovyet û lalayen kurd nasantîr û nûsanekanî min-Qenat- bixwenmewe.

Mamosta Kurdo, xoy zor mandû dekird be şagird û xwendinewey babetî ew nûstîney te şagirdêke pêwe xerik de bû, Qenat her rojnams û kovarêkî kurdî weçeng kewtibaye, ta tewawî nekirdibaye wazî lê ne dehêna, bo qelmî sor bazîney be dewrî ew wişe û ristane dekêşa ke rast danerêjrawe ya xod nwêye, eger le ridteyêk negeyiba pirsyarî de

kird, ege ştêkî be dil nebaye yekser rû be rû deygot kird, ege ştêkî be dil nebaye yekser rû be rû deygot Qenat le naw xelkî kurdî Sovyet da cêgay rêz û payey berz bû, roj ne bû be deha namey pê ne gehştîbaye le kurdekan, ewey daway amojgari lê dekird, ewey pirsyarêkî lê dekird derbarey zîman yan mêjû, çîge lewey kurde awarekan û rêkxirawekanî kurdî le ewrûpa her dem pêwendîyan legelya hebûwe, bo rojnam û kûvarekanî kurdî derewey denûstî, ray xoy derdebîrî le ser meseley kurd, xebatî mamosta be weş ne dewesta, belkû le rêgay deza û rêkxirawekanî Sovyeteweş denga kurd û daxwazyekanî be raberatî wilatî Sovyet radegeyand Qenatî Kurdo, beşdarî ahengî Newroz û kobûnewey xwendkaranî kurdî dekird û le ahengî da wîtarî dexwendewe, beşdarî helperkî û goranî dekird, zor car deygot ew kurdey 'stiran û şayî' nezanî be kurd najmêrêt. Carêkî boy gêramewe lew katey jeneral Mustafa Barzanî le Mosko penahende bû, Qenatî bo carî yekem çawî pê dekewê û lêy depirsî: şayî û goranî kurdî dezanî? le wîlam da Barzanî de bê jî: na, Qenatîş delê: tu çî kurdî? çîma kurd heye şayî û goranî nezanî. Qenat zor car bas û serhatî kurdebarzaniyekanî degêrayewe, le demî ew kurdanewe basî raperinî 1943-1945 tomarkîrdewe, le mixabîn her beşêki kemî bilawkirayewe, le salî 1974 le kovarî Rojî Kurdistan beşî yekemî bilawkirayewe, Mustafa Barzanî cêga û rezî taybetî hebû le nêw kurdekanî Sovyet be giştî û le nêw ronakbîranî kurd be taybetî û be raberêkî efsaneyî le qelem dîrawe, dête kewte kar zorbe ewanew carêk çawyan pê kewtibû basyan bo degêraynew, ewey deygot ew carey hate yerîvan, ewî tir le kûnedefter degera û deygot.. ewe xetî Barzanî ye, mamosta Kurdo aşnayetî le gel he bû û am û şay kirdiwe, boy gêramewe le salî 1957 ke le Mosko fêstîvalî lawan û qutabîyan gêra, lawe kurdekanî ke beşdrîyan têda kirdî bû, çawyan be Qenat kewt û dawayan lê kird. Çawpêkew-

tinêkyan bo rêkxa legel Barzanî, belam mamosta inkari ewey kird ke Barzanî denasî û dezanî le kam şwêne.. her çende hemû rojêk çawî pê de kewt û dengû basî festîvalî bo degêrayewe. Belam duway legel Barzanî rêkewt û çawpêkewtinêkî bo rêkxistin.

Hereshênanî şorişt Eylal mamosta kurdo sexlet kirdi bû, her deygot û deygote we piştpeştin be dijmin ewe netîceyetî, pêwîste kurd dost û dijmin binasî, Împiryalzm û xolamêt wan maffî kurd taqe rêga leber demî kurd eweye hêzî niştîman perwerî kurdû hêzî çep pêkra xebat biken le pênavî demokratîyet û azadî. Mamosta le riwangey Markîsfyete we temaşay meseley netewayetî dekird û birway behêz hebû be maffî çarenûstî kurd û serbixoyî kurdistan.

Mamosta Kurdo, hemû twanay xoy terxankirdî bû bo pêşkewtinî kultûrî û zîmanê kurdî, hewlekî zorî deda kurdnasî le Sovyet berew pêştîr birwat û hengawî baştîr binêt beşî kurdî bikrêtewe le zankoy Lenîngrad û Mosko. Ewey min agardarbim çend carêk be name pêşniyarî kirdwey beşî kurdî û gotinewey mêjûy kurdistan le beşî wîlatanî. Rojhelatî nawerast le kolicî rojhelat le Lenîngrad û amojgay milletanî Asya û Efrîgya le Mosko mamosta Kurdo lew dû kobûnewey kurdnasanî Sovyet ke giran le salî 1980, 1982 beşdarî kirdiwe û zor pêşniyarî praktîkî pêşkêşkirdewe derbarey berwe pêşbirdinî kurdnasî le Sovyet û çap û çape-menî kurdî û radyo û perepêdanî.

Mamosta zor car basî ewey dekird, pêwîste fîqêkî nwê le kurdnasî hikrêtewe be nawî 'xanînasî' le salî 1977 ke Dr. Îzeddîn Resol hat bû Sovyet bû nûstîni karêkî zanîstî derbarey rêbazî riyalîstî Sosyalîst le edebî kurdî, mamosta ber helîstî ewey kird, katî be sê qolî min û mamosta kûrdo û Dr. Îzeddîn daniştin, Dr. Îzeddîn ray wabû, pêwîste le ser lêkolînewe berdewam bit ke pêwendî heye be rêbazî riyalîstî sosyalîst belam kurdo pêy le ser ewe dagirt ke pêwîste leser xanî binûsê, çunke xanî barî zor lêkolînewey heldegrê le ser binûsrêt. Reyekew mamosta Kurdo karî le Dr. Îzeddîn kird namey duktoray ilamî le ser xanî feylesof û sofî binûstî.

Helwêstî merd û piyawaney mamosta Kurdo way lê kirdibû hemû layêk rêzî lê bigrin û hisab bo biken. Le salî 1979 le 70 saley Qenat ahengêkî gewre rêkxira le layen dost û nasya û zanayanî amojga û beşdarî jîmayereki zor le kurdekanî Sovyet û xwendkaranî kurdî derewe. Lem ahengeda, Yori Pêtroşyan serokî amojgay rojhelatnasî Lenîngrad wîtarêkî zor be nîrxî got û berêzewê basî xebatî zanîstî û komelayetî Qenatî Kurdo y kird, her weha xwendkaran goranî û helperkîy kurdî yan pêşkêşkird, mamosta Kurdo zor keyfî be goranî û şayî dehat. duwa car pêkewe goranî lorkê û lorkê û şayîm man kird, le mangî Sêptêmbere 1983 le maffî Orduxanî Ceftî be hoy hatinî cend biraderêk kurdistanî Surya bo Lenîngrad, Qenat zor goranî kurdî folklorî got. Ewey şayanî base Qenatle temenî 70 salida bo yekem car le cilî kurdî tê da beşdarî kird, ke pêşkêşî kira bû bem bûneyewe le layen nûserî em dêrane her weha amojgay rojhilatnasî korêkî zanîstî rêkxist bem bûnyewe çendeha zanay kurdnas û îranîst beşdaryan têda kird, zanayekî lawî

Ji çep ve:
 Rêza 1, 1- Xalfîn 2- Çetoyîf 3- Yosîpova 4- Kurdoyîf 5- Hesretyan
 Rêza 2, 1- Ceflî Ordixan 2- Aşîryan 3- Karlîvê Çaçanî 4- Şakîrê Miho 5- Kemal Elî
 Rêza 3, 1- Cemşîd Heyderî 2- Ceflî Cefîl

İngîlîzîş beşdarî têda kird, rolî Qenatyan le pêş-xistinî kurdolojî nîşanda. Nûserî em wîtareş be nawi kurdnasanî Êraqewe wîtarêkî xwêndeme, rolî gewrey mamosta kurdo y destnîşankird le xizmetî ziman û kultûrî kurdî da û rêz û supasî kurdnasanî Êraqî derbirî beramber Qenatî Kurdo, çunke zorbey kurdnasani Êraq, betaybetî le hîni edeb û ziman şagirdî Mamosta Kurdon.

Mamosta Qenatî Kurdo, pêwendî zor tundî hebû le gel kurdî derewey Sovyet hem le rêgay alogirkirdinî name û çapemenî, hem dostayetî legel rêberanî bizûtnewey kurdî û çep le kurdistan. Zor le nwever û rêberanî kurd eger rêyan kewtibaye Sovyet, bêguman çawyan be mamosta Kurdo dekewt. Eweş eweman bo de selmênî ke Qenat mirovêkî û niştîmanperwer û kurdperwerêkî dilsoa bû. Lew sê saleyan le Swêdim her dem be name û telefon legel Mamosta Qenat pêwendim hebû. Le salî 1984 ke bo dû roj serim le Lenîngrad da, Mamosta destnûsêkî xoy damê le ser kurdnasî wergêrme ser zimanî kurdî, minîş belênim da wergêrim, belam duway

ew çapdekrêt le Sovyet, zor be daxewe ta êsta nekirawe, belên bêt, bo 30 Oktoberî 86 be dest xwendewaranî bigeyênim.

Duwa car legel Mamosta Kurdo le rojî 12/9/85 be telefon diwam, dengî be zehmet dehat û hêzî têda nema bû gotî: zor nexoşim, ew dermaney Heneft şandibûy karî nekird, destnûseke le bîr meke lenakaw dengî gora û be dilêkî xoşewe gotî

Cemşîd, Werir korî bûwe nawî Remo m lê nawe, mamosta mînalî zor xoşdewîst legelyan degeşayewe, wa dîyar bû zor peroşî ewe bû wezîrî taqe korî jin bihênî û zarokî bibêt. Mamosta le temenî xoy dirêjda taqe awatî hate di ewîş Wezîr korêkî bû, awatî here gewrey Mamosta ewe bû be çawî xoy bibîne alay serbexoyî kurd berz bibêtewe û kurdîş bêt, Rêzî mîlletanî cîhan, belam mirdin derfetî neda, le rojî 30/10/1985 dile gewrekey le lêdan westa, duway 52 sal le xizmetî Kurd û Kurdistan.

Hizar silaw bo gîyanî pakî Qenatî Kurdoy....

Kurd û Kurdperwer.

QANATÎ KURDO LE ÇEND

LAPEREYEKÎ

MÊJÛ DA

DR. KEMAL ELÎ

Birayanî azîz!

Em danîstiney îmroman bo eweye ke be çend uşeyek yadî çilrojey edîb û zimanewan û mējûnûs û folklorîstî zanay nemir Qanatî Kurdo bikeynewe, be omedî eweyn ke rojanî dahatûy tîrîş yadkirdinewey em zana û kurdperwewere nemire be kor û danîştîmî firewantiir bikrê û ême le layen xomanewe ew soze dedeyn ke naw û kare mezinekanî mamostayî nemir herdem legel rolî kulturi û roşenbîrî kurdî da geşe û pere pê bidirê û nerxî zanistaney xoy win nekat.

Qanatî Kurdo mirovekî sade, kîsexoş û berzewq bû. Zanayekî lêhato û kurdnasekî be newbangî înstîtutî rojhilatnasî ser be korî zanîyarî Sovyet bû ke xawenî komelek le berhemî zanistîye.

Kurdekî dilsoz û xawen hestekî neteweyî resen bû. Awatî yekgirtinewe û azadî û serbexoyî Kurdistanî gewre bû. Taku mirdinîş omedî bînîmî alayî rizgarî Kurdistan bo be çawî xoy, belam daxî giranim ew awatey ne hate dî.

Kare be nîrx û zanîstîyekanî mamostay nemir gewahî deden ke taku çî radeyek xoy be lêkolînewey meseley netewekeyewe mandû kirdûwe. Mamosta Kurdo ew mirove kurd perwewere ke le mējûy kurda nîrx û cigayekî taybetî heye û hergîza û hergîz namîrêt.

Belê hemûy salek tēper bibû be ser şîmî edîbanî kurda Tofîq Wehbî, Cigerxwîn, Yılmaz Güney, Muftîzade, Aladîn Secadî û Şamî Kirmaşanî da û wa em salîş edîp û zimanzan, folklorîst û mējûnosî kurd mamosta Qanatî Kurdo çûwe rêzî karwanî edîbe nemirekanî kurd û malavayî lêkirdî.

Lem wîtare da tenha ewey peywendî be Qanatî Kurdo û hidek leyenî mējûy netewekeyetî be kurtî dexeyne pêş çaw, çunke dîlnîyam ke jimareyek le zimanewan û nûseranî kurd ke nîzdîkî bon yaxud aşnay nûsinekanî bon kem û zor denosin û le serî deduwên.

Ca ber lewey lew bareyewe bidwēm hizdikem kemek serincî birayanî azîz rabîkêşîm bo kurteyekî meseley kurdnasî le Sovyet da û rolî mamostay nemir le perepêdan û geşekirdinî da. Her le sedey 18 hemewe wîlate Ewrupayîye kolonîyalîstekan û Rusyay Qeyserî kem û zor, çak û xirap sebarete be kurdîyan nûsîwe, be taybetî bayex danyan be Kurdistan le nêwey yekemî sedeyî nozdehem da reng û rûwaletekî temahkarane û dagîrkeraney wergirit, çumke hîç seyr nîye ke Kurdistan wek nawçeyekî stratejî giring le roy siyasî û aborîyewe way lêkirdibûn ke çawî lê netrokênin û le hemû rûwekî mējûyî û etnografîya û jîyanî komelayetî û rewîşt û nerêt û folklor û zimanî mîletî kurdewe bikolînewe.

Le îfwey yekem û nêwerastî sedey nozdehem da hendêk le zanayanî Rusyayî Qeyserî wek Lêrx, Gîzarov, Abovîyan û Sotsîn.....

Le roy zîman û folklor û mējû etnografîyay kurdewe nûsînyan bilawkirdûtewe diway şorişî Oktoberî 1917 kurdnasî le Sovtey da xoy le bar û doxêkî dîda be dîkird, ke bê guman rêga baştir sazîra bo peresendin û geşepêdan û tuwêjînewe û lêkolînewey pitir, eme cige lewey dewr û berî çareke milyonek kurd le komarekanî Qafqasî xowaroy Asyay Nawerast da dejn û îmro jimareyekî baş le zana û profosor û tuwêjer yan tēda helkewtûwe ke be şeweyekî raste û xoy naraste û xo xerîkî berhem hēnanî karî zanistekan sebarete be kurd û Kurdistan.

Ewey şayanî base eweye ke îmro le Sovyet çîwar melbendî kurdnasî heye le Mosko, Lenîngrad, Yerfvan û Baku ke kar û barî hemûyan pêkewe girêdrawên û lem melbendaneş jimareyekî baş le zana û profosorî rusî û Sovyetî û kurd kardeken ke taku êsta be sedan kitêb û namilke û wîtar û nûsîmî be nîrxî babetayenan le ser mējû û etnografîya û zîman û edeb û folklorî netewey kurd bilawkirdûtewe û cige leweş bedeyan xwendkarî dîktorayan çî kurd û çî sovyetî pêgeyandûwe ke ewanîş xerîkî gelek karî zanîstanan.

Mamosta Kurdo yekek bo lew çend kese kurdey ke salî 1928 le Ermînîyawe nêrdîrane "Kolîçî kirê karan" le Lenîngrad û paş tawawkirdinî xwendinekeşî biryarî da her lewê bimêntewe û le salî 1941 da xwendinî dîktorakeşî tewawkird. A. Orbelî ke yekek bo lew kurdnasaney bo beşî kurdî Lenîngrad bo wîtinewey zîman û etnografîyay kurd bang kirabû, le salî 1959 da legel mamosta Kurdo ew çend kurdnasey tir ke le beşî farîsî lay A. Fremen karyan dekird cûda kirdinewe û beşekî taybetîyan be nêwî "KEBNEYETÎ KURD" ewe kirdewe, paş ewe Orbelî her le heman sal da koçî dûwayî kird û le salî 1960 we, mamosta Kurdo ew xîzmete pîrozey ewî xîste ser şanî xoy û kira be serokî KEBNEYETÎ KURDÎ le Lenîngrad.

Ew karaney mamosta Kurdo nûsîmî pitir le sed wîtar û kitêb û namilke debîn ke reng bêt le wîtarekey Dr. Cemşîd da hemûyan bîxrêne pêş çaw. Mamostay nemir cige lewey zanayekî lêhatû bûwe le zîman û edeb û folklorîda destekî balaşî le lêkolînewey mējû etnografîyay kurda hebûwe.

Jimareyek le wîtarî sebarete be serinc û lêkolînewekanî X. Abovîyan û P. Lêrx û Emînî Ewdal û gelek zanay tirewe bilawkirdûtewe. Yekek lew wîtaranay Qanatî Kurdo ke le jêr nawî Kurda bilawkirdûtewe be şeweyekî giştî derbarey jîyanî komelayetî û roşenbîrî û zîman û edeb û nejad û dūristbûn û peresendinî bizotnewey azadî netewey kurd diwawe (1). Em wîtare her wek Dr. Ewrehmanî Hacî Marîf

delê " birîtiye le kurtey kitêbekî gewre ke Qanatî Kurdo amadey çapî kirdûwe." Belam le rastî da taku êstaş çap û bilawnekirawetewe.

Sebarete be mêjûy kurdnasî rus û sovyet Qanatê Kurdo xawenî gelek berhem bûwe, bo numûne " pêşkewtinî kurdnasî le Sovyet" (2). " Karekanî P. Î. Lêrx- le babet kurd nasîyewe" (3). "X. Aboviyan- weko kurdnas û etnograf" (4), " X. Aboviyan- zana û kurdnas" (5), " A. Orbelî" (6), " karekanî Emînî Evdal le barey etnografîyay kurde- we" (7).

Lew witaraneda Qanatê Kurdo nîşanî dawê ke ew kurdnase rus û sovyetyane le lêkolînewey mêjû û etnografîya û ziman û edebî netewey kurda cigayekî berz û diyariyan le rojhelatnasî da heye û hewlekî zoryan dawê ke serbexoyî ziman û edeb û mêjûy kurd le çîhan da derbixin.

Le meydanî kurdnasî da mamosta Kurdo hewlekî bê wîcanî dawê ke hemû leyenekanî dewlemend bikat û be şeweyekî zanîstane hele û kem û kuryekanî ta radeyekî baş dest nîşan bikat. Le biwanî mêjoş da çend wîtarekî bê wêney bilawkirdûtewe ke ewey rastî bêt tenha 4 wîtarîman berdest kewtûn ke ewaniş le jêr nawî " hendêk bîr û ray hele le barey ziman û mêjûy kurdewe" salî 1973 Dr. Ewrehmanî Hacî Marîf le rusîyewe werî gerawnete ser zimanî kurdî û pêşekiyekî pir be nawerokî bo nûsîwe û le şeweyî kitêbek da çap û bilawkirdûtewe (9).

Cige lewe wîtarekî tirî be nêwî " Qelay Dimdim- dastanî çaremanetî kurd" le salî 1962 da le Mosko bilawkirdûtewe, belam berdestman nekewtûwe. Wata ew 4 wîtarey ke be dest manewen emanî.

* Şewandinî mêjûy Kurd le zanîstî mêjûy burjuwazî farîsî da.

* Şîkirdinewey Belgekanî Kesnefot le barey Karduxekane- we.

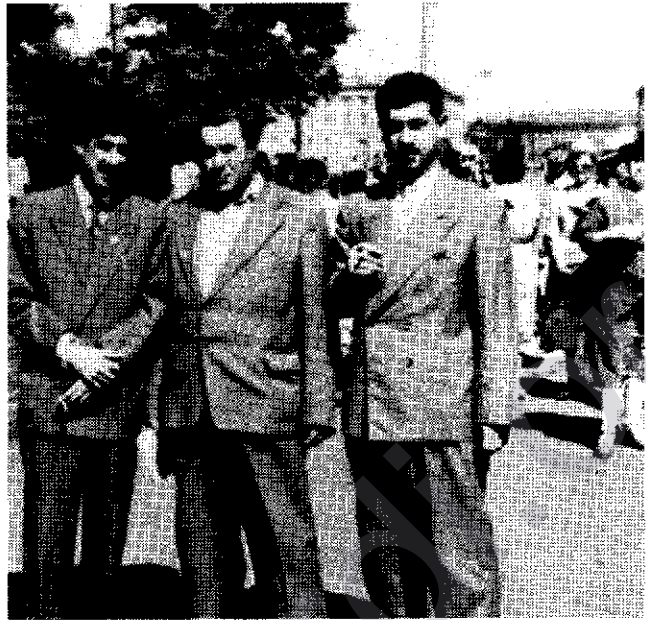
* Serincek le Namey Diktorakey Akopov- Rexney Mêjûyî le Meseley Nejadî Kurd da.

* Çend Têbênîyek le Ser Kitebekey Vilcêviskî.

Ca lêre da wa kurteyê le nêwerokî ew wîtarane dexey- ne pêş çaw.

Ger mêjû birîtî bê le zanîstekî gewre û bekelk û diyarkirdinî beserhatî heme çeşney jîyanî ademî zad û tomar- kirdinî hemû al û gorekî siroşt û komel û têgehîştinî qona- xekanî imroyî û diyarkirdinî rêbazî giştî dûwaroşî ewsa de- bînin cey daxê ke mêjû wek zanîstê ew mafey pê nadîrê be taybetî le layen dewlete zilekan û rêjême diktatoriye- kan û deste û kesanî demargîrî koneperest û burjuwa û şo- vînî ew welataneş ke fire netewen û bo mebestî parasinî berjewendî xoyan û pitewkirdinî deselatî mîletî çewşêner da hemû hewlek dedin bo çewşekirdin û ramalênî royî zanîstaney mêjû.

Lem rowewe rêjême dagirkeranî Kurdistan çî be xoyan û çî le rêy grupey burjuwa û şovenîstî nûwê neryanewe kem û zor gingawîyan le çewşekirdinî mêjûy bab û bapîranî kurd nawê. Ger hesek kitêbe şînekey rêjême şovîniyekey Îraq " hukumetî niştîmanî û gir û giriftî joro -1965" (10) bixwenitewe, ewsa bê pena û pêç rîq û kîney rejêmi erebî dagirkerî le Kurdîstanî Başûr da bo derdekewê ke gwaye "kurd le Îraq da nîn û ew jîmarey kêmtir le nîw milyoneş ke hem birîtin le komelêk xêl û hozî ser be komarî niştîmanî û be zaraweyekî Erebi depeyvin û firyan be ser kurdewe nîye." Yan hendek le kitêbî Erebe şovîniyekan bo nimone Mihemed Teleb Hilal, Samî El-Xemrawî, Mah- mod Al- Dirre... hd (11) Diwayî bizûtnewey Kemalîstekan û damezrandinî rijêmi Tirkî le ser binçîney Turanîzm, Tur- kekanîş nek be tenha mêjûy kurdiyan çewşê û şewandûwê belko bûnî kurdîş wek mîletêk lay ewan le Turkîya nîne. (12)

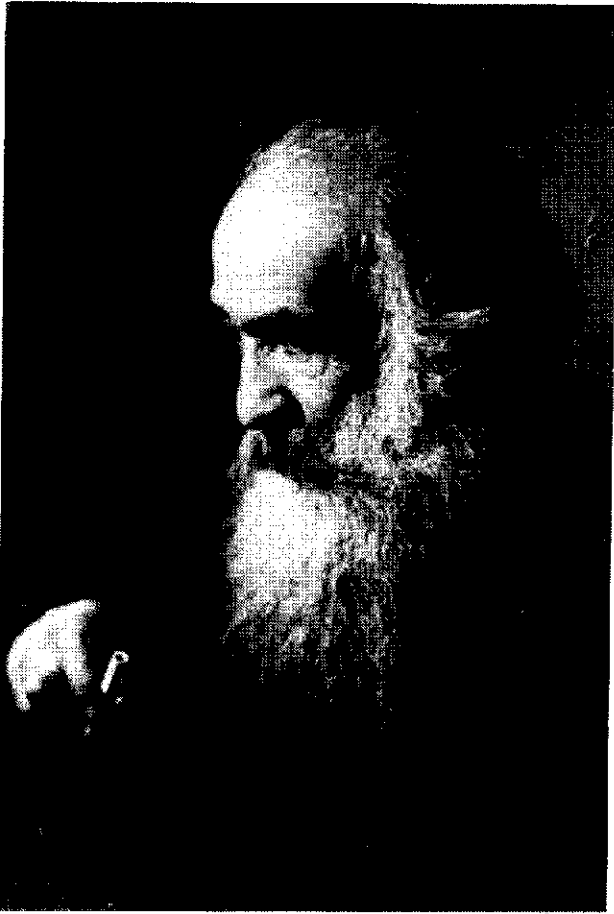
Her weha Farsekanîş çendyan bo kirawe mêjûy kurdiyan bo xoyan dizîwe û çewşê kirdûwe. Emêş be aşkira le kitêbekey Reşîd Yasemîn şovînistî Fars da " Mêjûy Nejad û Peywestegî Kurd" (13) da bederdekwê ke mamosta Kurdo be hoy komelêk belgey mêjûy û zanîstanewe be wîtarek welamî dawetewe.

Le gel emêş da wenebêt ême dostane temaşay ew Erebe, Türk û Farsane nekeyn ke ta radeyek be şeweyekî miro- vane le ser mêjûy kurd û niştîmanekî nûsîwyane, her wek Şakîr Xîsbak (14) û Îsmail Beşikçî (15) û Arîfe Hesên (16) ... hd.

Mamosta Kurdo le wîtarekeyda sebarete be kitêbekey Reşîd Yasemîn nûsîwêti ke Yasemî her wek xoy delê " le ser dawekirdinî wezaretî roşînbîrî Êran nûsrawe bew mebes- tey ke reges û yekyetî mîletî kurd le gel mîletî Êran da, her weha yeketî mêjûyan û awkarî kurd le jîyanî Êran da nîşanbidrê." Lêre dîbare eweman bo derdekewê ke huku- matî regezperîstî Êran be nîyazî hawzîmanî û hawkarî kurd û farîs, mêjû û zîmanî kurd le reçekek da bi şewenî û ma- mosta kurdoş le sertay wîtarekeyda destî bo ew rastiye rakêşawe " delê ke mûsînî ew kitêbe bo sîyasî hukumatî Êran bûwe."

Reşîd Yasemî ke kurd be mîletekî resen û çiyawaz û xa- wen kultur û zîman û mêjûy xoy dananê. Qanatî Kurdo be komelêk belgey mêjûyî welamî dawetewe ke Gotî- Kasî û Loloşî serçawey kurdî êstan û gelek le mîletî fars kontîrin.

Kanatî Kurdo, be corêkî babetane kitêbekey Yasemî Şîkirdotewe û destî bo hemû ew şîwênane rakêşawe ke bê hiç belgeyekî mêjûyî Yasemî gereki bûwe mêjûy kurd. Çewşê bi kat û tenanet birwaş be lêkolînewe û nûsîneka- nî zana û rojhelat nasekan ne kat. Qanatî Kurdo, ronî kirdotewe ke kurd le mîletî fars ne kewtotewe belko le en- camî tekellaw bûnî komelêk le hoz û mîletanî kon ke le çî- yakanî Zagros da jîyawîn peyda bûwe. Lew ruweşewe nawî çend hozêkî bo nimone hênawetewe wek: Kaskan " le nawî konî mîletî kasiyewe hatuwe, ke le çiyakanî Zagros dejyan, Lolo " le nawî Lolo we hatuwe, ke le xuwarûwî çiyakanî Zagros dejyan, Kurt le nawî Kurtewe hatuwe, ke le ser roy rojhelatî çiyakanî Zagros dejyan, Xaltan..

MAMOSTÊ QANATÊ KURDO Y. ORBELÎ

Le nawî konî mîletî Xalidiyewe hatuwe, Dasinî. le nawî mîletî Tasanî wêk deçin, Takarî. le nawî konî nawçey Tîkoriyewe hatuwe, ke em nawçeye kewtote Xuwaroy Ermenîstan, Zilan. le nawî zûy Zilonî yewe hatuwe ke kewtûte xuwarûwî Ermenîstan."

Her wek mamosta Kurdo rûnî kirdotewe ke le yekçûnî nawî xozekanî kurd û nawî mîletanî kon û nawçekanî Kurdistanî serdemî zû be rêkewt ne buwe, û zimanî kurdîş ne le zimanî farsî kewtûtewe û ne le ser biçîney ewîş durûst bûwe wek Reşîd Yasemî bê şermane deyewê bi selmênê belko Kanatî Kurdo delê: Le kutî durûst bûnda (mebest mîletê kurd e. K. E) gropoy zimane Êraniyekan (nek tenha farsî) be ser gropî zimanekanî tir da serkewtuwe û le encamî em serkewtine da zimanî kurdî durûst bûwe û be gwêrey yasay muturbe yekê ke le zimane Êraniyekan." Cige le nûsînekanî Yonan û Ermen û Somer ke nawe rastî Kurdistanî êsta be cê nizirgey kurd dadenêt. Kanatî Kurdoş lem lêkolîneweye da şowênî peydabûnî kurd bem core destnîşan dekat " le başûrewê her le deryaçey Wan û Wirmê we ta çiyay ZAgros, le xorhelatewe le rûbarî Dîclewe, le xorawawe le Botan suwe."

Le layekî tirewe le nûsrawekanî Somer û Aşûr da (2000-1000- P. Z.) nawî hozî Kurtis yan Kurtî ke le xuwarûwî rojhelatî nawçekanî Zagros da jîyawe berçaw dekewê. Le nûsrawekanî Naramsîn da dewrû berî (2500 P. Z.) nawî xozî Loloyî " Lolo", Gurtî ke le nawçe şaxawiyekanî Zagros jîyawin debînrê. Em Lolo her wek Q. Kurdo rûnî kurdutewe " le zanîst da be eslî Lorr nasrawe û xozî Gurtî

şeweyekî nawî Kurtî ye ke le hendê nûsrawda berçaw dekewê." Her weha be pêy belgekanî Exemên da le nêwan ew mîletaney ke diji leşkerîy Daray paşay Fars da cengawin, Qanatî Kurdo delê ke nawî mîletî Sagartî yan Sakartî yan Zikortî ke le nîzdfk Erbîlewe jîyawin ber çaw dekewi."

Lew çend nimûnaney serewe da bo man derdekewê keta çî radeyek mamosta Kurdo xoy mandû kirduwe be komelek belgey mêjûy welamî bîr û ray şowenistî farsî le kitibekey Reşîd Yasemî da dawetewe. Her weha bo yekem carşe ke belgekanî Keznetonî Yonanî sebareb be Kardoxekan şîkirdotewe û lem ruwewe destî dirêj kirduwe bo serçawekanî Mehemed Emîn Zekî û Wasîlî Niktin û hindekî tir. Q. Kurdo, be tundî dijî ew helwêste çewtaney Y. Maro, G. B. Akopov dewestê ke bê hîç belgeyekî zanistî wîstûyane le rûwî zimanewaniyewe mêjûy kurd bi şewênin. û lew barewe delê " cêy sersorman eweye ke Akopov şarezayî zimanî kurdî niye, çûnîyetî dirûst bûnî zimanî nazanê, şarezay wişekanî û mêjûy pêşkewtinî edebî kurdî niye, ke çî hewlî dawê nîşanî dewrekanî pêşkewtinî zimanî kurdî bidat."

Çî Akopov çî Vilçivîskî gerekî buwe ewe rûn bikenewe ke ew Kardoxaney Keznefon nawî hêrawin hîç peywendiyek yan be kudî êstawe nîn. Bo selmandinî Kardoxekanî bab û bapîranî kurd Qanatî Kurdo le roy zimanewaniyê her le hemû şitêk lêkolîtewe be hoy jîmareyek le serçawey mêjûyî û zanistane welamî witarekey Vilçivîskî dawetewe ke le jêr nawî " Kurd, seretayek le mêjûy etnografî gelî kurd." ke le salî 1961 da bilawî kirdotewe. Çunke aşkiraye ke yonaniyekan duway şkandînyan û geraneweyan be wilatî Kardoxiyekan da têperbûn. Her weha bo selmandinî ewey ke Kardoxekan zimanî taybetî xoyan hebûwe. Q. Kurdo, delê " encamî hemû gelgekan Keznefon derbarey peywendî û giftûgoy yonaniyekan le başûrî wilatî Kardoxewe, her wehaş le naw wilatî Kardox da be aşkira ewe rûn dekatewe û nîşanî dedat ke le rêgay werğêrewê giftûgo kirawe û şewey giftûgo kirdinî yonenekan le gel Kardoxekanda hîç çiyawaziyekî le gel şewey ew giftûgo da nebûwe ke le başûrî Kardox da kirawe." Bewey sereweda boman derdewekewê ke Kardoxekan wek mîletekî ciyawaz xawênî hêz û deselatî xoşyan bûn ke Keznefon le Enabasis da bê pena û pêç basî kirdûwe. Ca wek Q. Kurdo şîkirdotewe ke " Yonaniyekan bo çî cêbecê kidinî kar û barî xuyan le gel Kardoxekan da xawênî werğêrî xoyan bûn ke le zimanî Kardoxiyekane we şitî bo werğêrawnete ser zimanî Yonanî."

Her weha Q. Kurdo destnîşanî ewey kurduwe ke tako êsta ew kesaney le mêjûy Kardoxekan kolîwînetewe, le rûy zimaniyewe hîç lêkolîneweyekan nekirduwe. Bo nîmûne Reşîd Yasemî û Vilçivîskî û Adons û hendêkî tir debêjî ke guwaye Kardoxekan be zimanê diwawin ke le zimanî Ermeniyewe nîzdfk bûwe.

Bê guman ew kesane be rêgayekî çewt û bê belgey zanistî Kardoxekan degêrnawe ser farsî û Ermeniyewe. Boye lêreda rûyekî giringî dikey em witarey Q. Kurdo leweda bedî dekeyn ke Kardoxekan lêdekolîtewe û nîşanî dedat ser be çî xêzaneke zimane û lew ruwewe telê " wişew KARDAK, KARDOX manayekî komelayetî û etnografîyan hebûwe û le ser biçîney zimane Êraniyekan dirus bûn... Eger waşey Kardox le zimanî Ermenîşe we ketîbêtewe, ewe duwa encam eweye ke debê Kardok be zimanî Ermenî we, Kardox be zimanî farsî yekkewtibin wek nawêk ke be mîletêkyan witibê û wek nawî mîletê ke xoy be xoy witibê." Her weha Q. Kurdo bepêy hen-

dêk gramatikî ziman Kardok û Kardox degerênêtewe ser xêzanî zimane Êraniyekan û bapiranî êstay kurd. Sebaret be kitêbekey Vilçiviskî "Kurdekan" mamosta Kurdo witarekî taybetî le ser nûsiwe û têyda destnîşanî helekani nûserî kiduwe û Q. Kurdo nek her pêy waye ke Vilçiviskî hemû belgeyekî zanistî şewandîwe, belko zorîşî la seyre ke nûser "kerestey entripolojî û etnografî û cografî be keresteyek nazanê bo rûnkirdinewey mêjûy dirustbûnî mîletan û bitwanrê piştî pêy bibestrê," her weha lew rûwewe Ekadîmyay zanistî Sovyetî kirdote nimûneyekî zîndû ke smojgayekî entropolojî û etnografî têdaye û zarayan xoyan be lêkolîneweyewe xerik kirduwe, layekî dewlemendî tirî em wutarey mamoste Kurdo lewada be dî dekre ke zor xoy mandî kirduwe û gerawe be şwênî jimareyekî zor le belge û rûdawî mêjûyî û entropolojî û etnografî û zimanewanî bo nîşan danî rewîşt û nerêt û ziman kulturî û mîletî kurd û carekî tiriş rû le Vilçeviskî dekat û delê: "Le ciyatî çûnyetî şewey komelayetî û dirust bûnî lay mîletî kurd, le ciyatî yekalakirdinewey çûnyetî jîyan û rewîştî nawxoy kurdewarî, le ciyatî lêkolînewe le pêşewtin û dirustbûnî mîletî kurd, Vilçeviskî xoy be rûnkirdinewey meseley şewey komelayetî û mêjûy mîletanî konî rojaway Êran û Asyay biçûk û pişt Qefqasewe xerik kirduwe. Lem rêgayewe wistûyetî ew şitey kurd le diraw sêkanî deçe nîşanî bidat. Bê guman girtîni rêgayetî wa çewt û yek la le lêkolînewey meseley etnografîyay hiç mîletek bêt, nûser tûşî gelek hele dekat û ew lêkolînewey nîrxekî zanistî nabêt û bê sîd demênêtewe." Le layekî dîkeşeme Q. Kurdo zor leser xo bo Vilçeviskî û ew kesaneş ke her wek ew bir dekenewe şikirdotewe ke le hiç qunaxêkî mêjû da kurd xoy be Erebb danenawe û zimanekeşî hiç firêki be gropey Samiye we niye, çunke Vileçeviskî be herçî mebetek buwe gerekî buwe biselmênî ke kurd hiç şitêkî taybetî xoy niye û tenanet dijî bir û ray V. Minoriskîş ke delê "Mad û mîletanî konî Êran serçawey kurdî emron." Mamosta Kurdo hendêk car naçar buwe her le peydabûnî kurd û nawe konekanî û çêga û şwênî, ziman û etnografîyay bikolîtewe le nokewe biselmêrin ke kurd mîletekî sebexoye û lankî kulturî mîletanî rojhelatê û lew ruweşewe nûsiwêti ew bawerey zanayan heyane derbarey ewey ke hiç belgeyek niye bo nîşan danî peywendî etnografî û zimanî le nêwan kurdî êsta û xêlesamiyekan û erebkan û yafetî û turkekan da, Vilçeviskî emane be rast na zanê û hewl dedat be herçî çeşnêk bê le naw kurda şifêk her bidozîtewe ke lew rêgayewe kurd bika be xixim le gel ew mîletaney ke nawman birdin. Vileçeviskî hiç rûnkirdinewey û belgeyekî niye bo dijayetî kirdinî bawerî rast û çespawî ew zanayaney ke kurdî êsta be newey Mad û Kardox dadenêt û le heman katîşda dijî tîyoriyekey V. Mênoriskî westawe." Yekek lew kesaney tir ke le grûpey Vilçeviskî û zor narewa mêjûy kurdyan şewanduwe Akopove, ke mamosta Kurdo merdane be witarekî pir le naverok û zanistaney le jêr nawî "Serinçêk le nûsrawekey Akopov, rexney mêjûy le meseley nejadî kurda da" welamî dawetewe. Lêre da Q. Kurdo dû xalî girîngî le nawey duktorakey Akopov destnîşan kirduwe "lêkolînewey û rexne" lew tîyoriye çiyawazaney derbarey nejadî kurd hen. Q. Kurdo delê "ke Akopov nûsrawekey be tîyori borjoway Hend û Ewropayî û Xafetî û Samî û şovênîyetî Êranî û Turkî derbarey mêjû û ziman û edebî mîletî kurd dewlemend kiruwe û her le seretaşda be di dekrê ke xudî nûsrawekey neytwanîye le duktorakey da serbikewe "le layekî tîrewewey Q. Kurdo delê "her çende Akopov gelek serçawey heme çeşney be karhênawe, belam bedaxewe peywendîyan le gel lêkolînewekey da niye, çige lewe hendêk nûsrawî lawazî dîr le zanyarî be karhê-

nawe ke be hiç corêk peywendîyan legel basekey ew da û ne legel zanistî mêjû niye. Ew serçawaneş ew nûsrawanen ke bê hiç belge û çeşpandinêk derbarey nejadî kurd dedwên." Ew serçawaney ke Akopov be karhênawin wek Q. Kurdo delê "Serçawen edebî û yadiştî gerokekan û raportî fermangakanin ke natwanin bibne kereste û piştîyan pê bibestrê bo lêkolînewe le mêjûy nejadî mîletî kurd." Tenanet mamosta Kurdo lem wutarey da geystote ew bir û rayey ke Akopov raste û xo û na raste û xo wistûyetî le binçine da ziyane be kurd bigeynê û xizmetî dijînanî kurd bikat, lew ruwawe delê "Akopov le nûsnekey da tenha wistûyetî ke agir bo şovîniye Erebb, Turk û Fariskan xoşkat ke tako kurd be neteweyekî resen û serbexo xawen mêjû û kultur û zimanî netewayetî xoy da nenên û le heman kat da harî yîyasetî Turkiya û Êran de dat bo le nêw birdinî mîletî kurd."

Duwa car mamosta Kurdo nûsrawekey Akopov bem core nîrxanduwe ke "le Şewey namey duktorida niye bo wergirtîni şehadey duktoriş naşêt."

Bem core debînin ke mamostay nemir Q. Kurdo zanayekî gewre û qelayekî sext û kurdperwerekî têkoşer buwe le beşî kurdnasî Sovyet da û merdane dijî hemû helwêst û nûsîn û bilawkiraweyekî çewtî dîr le rastî dij be neteweyekî buwe ca le layen her kesêkewe nûsrabêt.

Nîrxî em witaraney Q. Kurdo le we dan ke bo yekem car le rûyekî zanistîyewe be hoy jimareyekî zor serçawe û belgey mêjûy girîngewe layenekanî peydabûnî kurdî le seretawe şikirdotewe û be wîrdî le regezî kurd û nawe corawcorekanî zûy kolîwetewe û layene zimanyekanî tiwêjwetewe û paşan Welamî şovênîstekan û ew destew teqney dawetewe ke le rêgay kurdnasiyewe wistûyane mêjûy nejadî kurd çewşe biken û be Erebb, Turk û Farsiyyewe bilikênin û wek mîletêkî ciyawaz hîsabi bo neken. Bir û ray zanîstane û babetaney mamosta Kurdo man le we da bo derdekewê ke çawpoşî le hiç heleyekî ew kesane ne kirduwe û xizmetêkî bê endazey be beşî zanîst geyanduwe û bûye boman heye bêjîn ke em lêkolînewaney Q. Kurdo bew çeşne zanîstîye leser mêjûy konî kurd dako êsta kem wêren. Çige lewey ke mamosta Kurdo wek zanayekî bê layen lêkolîwetewe. Le heman kat da hestî netewayetî be corêk le karekanîda debînrê ke bo hênanedî ew berheme babetane gelek xoy mandû kirdibêt û le encamîş da serkewtînekî gewre be dest bîne.

Ca bê pêç û pena detwanîni bêjîn ke mamostay nemir bew komaley wutarey ke leser mêjûy kurd nûsiwêti bir û ray kurdayetî mamosta Kurdo û dil sotanî be mêjû û edeb û zimanî neteweyekî be diyardexat, hestî qolî neteweyî O. Kurdo nek her lew witaraneda û kare zanîstîyekanî tirî da be derdekewî belko hels û kewt û jîyanî rojaneşî deman xate ser ew bir û rayey ke bêjîn mamostay nemir birîti bû le qutabxaneyekî kurdewarî û rê nîşanderî deyan xwendkarî kurd çî le bawerî zanîst û çî le bawerî bur û ray resenî neteweyîda.

Hîzar silaw bo giyanî pakî mamostay nemir QANATÎ KURDO !

1- Kitêbî "Mîletanî Rojhelat Nawerast" Mosko- 1957 L. 242-260;

2- Namey Zanayanî Angojgarî Rojhelatnasî 1960 B. 25 L. 57-67

SER XWEŞIYA MALBATA WÎ

Û KURDNASAN

GELÎ XWENDEYANÊN HÊJA!
LI JÊR MESAJÊN KU JI MALBATA QANATÊ KURDO, KURDNASÊN HEVALÊN WÎ Û UNÎVERSÎTA WÎ RE HATINE ŞANDIN EM PÊŞKEŞÎ WE DIKIN.

Bi dilê kovan tevi ve şîna Qanatê Kurdo dikin, ku ji demê zûtir me undakir. Emekê Qanatê Kurdo di derca pêşvabirina kurdnasyê û çanda gele kurd pir mezine.

Nav û karê wî wê heta-hetê dilê me da bimînê.

Akadêmikê Akadêmya komara Qazaxistanêye Zenyaryê, Nad.rê Kerem Nadirov.

Bona mirina zanyarê mezinî nav û deng, kurdnasê hizkiri Qanatê Kurdo bira serê we xweşbe. Nav û karê Qanatê Kurdo wê heta-hetê dilê meda bimîne.

Profêsor Sihidê Îbo

Ji jiyane xatrê xwe xast kurdnasê Yekîtî Sovêtiyî pêşîn. Tenê bi hevgirtina komelê gişkî em dikarin çet na heveki dewsa wê undakirinê bigrin. Ez gazya wê yekê dikim. Tîka dikim serxweşyê bidne pîreka wî û kurê wî.

Sûkêrman, kurdnas.

Bi dileki kovan bona mirna zanyarê nav û deng, şuxulvanê civaki Qanatê Kurdoyi qedirbilindî, hizkiri serxweşyê didme we. Bi mirina Qanatê Kurdo yê ku bi karê xweyi pirsale çawa serokê koma kurdnasê Leningradê emekê mezin rêt bona pêşvabirina kurdnasyê kurdnasyê ziyaneke mezin kişand. Nav û dengê kurdnasê mezinî qedirbilind wê heta-hetê dilê gelê kurdda bimînê.

Profêsor Hecyê Cindî

Xebera xirab gihîşte me û em gelek xemgîn kirin. Qanatê Kurdo yek ji mezinîrîna zanyarê kurd bû, xizmeteke mezin bi gelê kurd dikir. Mirna wî ziyaneke pir mezine ji bo miletê kurd. Serê we hemûyan xweşbe.

Enstitûya kurd li Paris

Ji ber mirina Qanatê Kurdo em êşa xwe, kesera xwe nikarin binne ziman. Bona pêşketina ziman û çanda kurdi

bi camêri û dostani destê xwe gihand-ye me û bûye yek ji me. Bira serê we û serê gelê kurd xweşbe.

Kovara 'Roja Nu'

Koçî duwayik Qanatê Kurdo Kûrdoyêv hewaleki nexoş bû bo roşinbîrabi kurd. Hemû li gel tan peyarebarin.

Desteyî nûsaranî 'Çirikey Kurdistan' İbrahim Ahmed, Muhamed Resûl Hewar, doktor Kemal Fûad.

Koçî duwayik Qanatê Kurdo Kûrdoyêv ziyaneki gewre bû li kûltûri kurd, xemtani;

Dr. Kemal Fûad, Yekiti Niştîmanî Kurdistan.

Bi mirina hozanê mezinî kurd xisareke mezin giha gelê me. Em tevi êşa we dibin û serxweşya we dixazin.

Malbeta Cigerxwin

Hevkar û şagirtên Qanatê Kurdo, bi windakirina mamostayê pir mezin gel Sovyetistanê û gelê Kurdistanê xisaneke mezin dît. Bira serê we xweşbe.

Publishing house of Kurdistan, Heneî Çelepli.

The death of the distinguished prof. Qanatê Kurdo is a great loss to the kursh people and its cultur. His contributions will be ever alive in the memori of our peopl. Pleasa acocept our condolences.

Kurdish culture centrer, London

Ji malbeta Kurdoevra,

Xeberek reş disa gihîşt me. Disa ewledeki gelê kurd, yê bi nav û deng çû ser hegya xwe. Dilê me bi êşa giran tijî bû. Li Qanatê Kurdo herdem li her cî li cem meye. Yê ku bo gelê xwe, bo aştî û azadyê tê koşin dayine, xebitîne, nayên bîrkirin. Qanatê Kurdo hertim di dilê gelê kurd, di dilê keç û lawên Kurdistanêda wê bişî. Bira serê we û serê gelê kurd, xweşbe. Hûn di xweşyêda bimînin.

Komkar, Koln

Ji bo malbeta Qanatê Kurdo,

Xûşk û birayê hêja, xebera windakirina mamostayê mezin gihe me û dilê me gelk pê şewitî. Qanatê Kurdo, yek ji ewledên gelê kurd, yê mezine, ji

çand û edeba gelê mera xizmetek mezin pêk aniye. Jiyana xwe di xizmeta gelê xweda derbaz kirye û bi dû xwe efrandinên hêja hiştîne.

Meriveki usa hêja tucar nayê ji bîrkirinê, ewê tim di dilê dîroka gelê meda bişî, xebat û efrandinê wira giyana me bilind dibe. Serê we û serê me hemûya saxbe.

Kemal Bûrkay, sêkrêtarê giştî, yê Partya Sosyaliste Kurdistanî Tûrkyay

Ji navê Yekitiya jinê kurd li Leningradê Gulistan,

Nadêjda Vasilêvna Berêz hevalno, sala buhurî bona gelê kurd saleke pir giran bû. Gelê kurd cêrge lawê xweye pir mezin, nav û deng unda kirin Yılmaz Guney, Cigerxwin, Tofik Wehbî, Aladin Sucadî. İro ji em xatrê xwe ji laweki gelê kurdî mezin dixazin. Doktorê zanyarya filologyê, profêsor, endemê kara, yê Akadêmya kurda li komara İraqê, yek ji himdarê Institûta Kurdi li Parisê, Qanatê Kurdo Kurdoev.

Qanatê Kurdo jiyana xwe gişk rewaiyî pêşvaçûna kurdnasya sovetyê kir û bi wî kari çhanêda nav û deng çazanc kir, hate naskirinê DMea gişî tê ser kurdnasya sovetyê; em beri gişkî navê Qanatê Kurdo bîr tînin. Nenhêri sino- ra, têrorê û hasûgeha nav û karê wî dî mejva derbazî herçar perçê Kurdistanê bû û bûne hebûna gelê kurd. Gelê kurd bi lawê xweyi hêja serbilind bûye û wê vir hada ji serbilindbe. İro, dema dijinê gelê kurd bi feşkirina (falsifikasya) dîrokê dibêjin kurd tirkin, farsin, erebin, nivîsarê Qanatê Kurdo di şerkarya gelê kurde bona xwexweykirina netewyê çek û sîlahê giranbihane.

Qanatê Kurdo bîstî zêdetir kurdnas amade kirin, ewê İro li bajarê Yekiti Sovet û çend welatê Rojhilata Nêzîk û Avropayêda bi serfînyazî pirsê kurdnasyêva mijûl dibin. Em xwendkarê kurde, ku bi saya siyaseta Yekiti Sovete internasyonalyê li bajarê Leningradê Gulistan,

75 Saliya Qanatê Kurdo tê pîrozkirin!

ningradê xandina bilind distînin, me timê xemxurîya wiye mîna ya bava texmîn dikir. Derê mala wî herdem ber me vekirî bû. Tevbûna tevî wî patriotê wêlatê sovêtyê, înternasionalistê mezin timê kêfa me danî û bandûra here baş ser me dihişt. Em tu cara şewra wî bîr nakin; baş hînbîn, bivne pêşekzanê baş û bi rastî xizmeta gelê xwe bikin.

Yasîn, Ji nava AKSA;

Hevalê berêz, Ez ji navê Komela xwendekaranî kurd li dervayî welat serxweşyê didme bona mirina Qanatê Kurdo serxweşyê didme malbeta wî, qewm û pismamê wî, temamya gelê kurd. Piştî nexweşya xedere, dirêj xatrê xwe ji jinê xast zanyarê zor mezin, yek ji hîmdarê kurdnasya sovêtyê, endemê kara, yê Akadêmya kurda li komara Iraqê, himdareki Instîtûta

Kurdi li Parisê, proffesor Qanatê Kurdo. Jîna Qanatê Kurdo 76 sal dom kir, ji wan sala ewî bêtirî 50 salî dîyarî xizmetkirina gelê xwe, zanyaryê kir. Ewî sedî zêdetir nivîsarê zanyaryê çap kirin. 45 sala Endemê partya Lénîna bû û cêrgê wê partyayêda ewî jîyaneke mêranîye, paqij derbaz kir. Ji sala saz-kirinê, heta roja jîna xweye dawyê ewî seroketya koma kurdnasyê dikir.

Hevalno, gelek pêşekzanê ber destê Qanatê Kurdo hînbûyî, niha li Kurdistanê û çend welatê mayin bûne kurdnasê nav û deng. Qanatê Kurdo çawa zanyar û bajarvan her tişt dikir, bona pêşveçûna çanda gelê kurd.

Nav û karê Qanatê Kurdo, lawê gelê xweyî dilpak û zanyarê mezin, wê heta-hetayê dilê meda bimîne çawa nimûna xizmetkirina bona gelê xweye bi tam.

Îbrahim, ji navê rêxistinê Kurdo li Mosko,

Dost û pamamû berêz, hevalno,

Iro em xatrê xwe ji zanyarê sovyê-têyi nav û deng, kurdnas, proffesor Qanatê Kurdo dixazin. Qanatê Kurdo gele sala di dereca ziman, edebyet, dîrok û netewanasya kurdîda kar kirye. Çawa dihare ewî jîneke dijvar derbaz kir, lê ewî ji wê jîne xwe 53 sal dane karê pêşvabirina kurdnasyê û nava wan salada weke 100 gotyarê zanyaryê, 20 monografya, 7 kitêbê dera seva dibistanê kurdê Yekîti Sovêti nivîsên. Ewî pey xwe ferhengê kurdî-rusîyê gelek giranbiha hiştin Qanatê Kurdo kareki mezinkir di dereca pêşvabirina ziman û edebiyeta kurdî û hilbet mirna wî zîyaneke mezin bû seva gelê me û bi taybetî seva çanda wî. Dijware

emekê Qanatê Kurdo gişkî bîr bînf, lema ji bi saya wî emekê mezin navî wî ne tenê li Yekîtî Sovêt, lê usa jî Kurdistanê gişkî û nava rojhilatnasê cîhanê eyan û deng bû. Qanatê Kurdo pir şagirt, pêşekzanê xort amade û perwerde kirine. Ew şagirtê wî çawa kurdnasê merifet hatine nas kirinê. Û em bawarin, wekî şagirtê wî, bi serfînyazî karê mamostayê xwe pêşda bivin.

Qanatê Kurdo lawê welatê xweyî sosyalîstyeyî hêja bû, dema Cenga Niştimanyêye mezin ewî heta roja altindaryê dîfî dijîminê welatê xwe ser kir bi mēranî û bi ordên û mēdalava heta rewakirin. Komûnîst û patryûtê welatê xweyî dilgerm, yek ji wan mervê pêşin bû, ku nava gelê kurda bir û bawaryê marks-lēnînyê belakirin.

Hilbet Qanatê Kurdo hê dikaribû karê xwe pêşda bibira, kêri, gelê xwe bihata. Lê talebextara me ew unda kir. Lê em baş zanin, wekî bir û bawaryê wî wê hê gelek sala dilê gelda bimînin.

De bi xatrê te mamostayê hizkîrî, bîranîna teyê geş wê heta-hetê dilê meda biminne. Em, xwenkarê kurde li Yekîtî Sovêt dixwinin iro sond dixun, wekî emê her tiştî bikî bona zastina weye here mezin, hevgirtin û yekîtya cêrgê xebatkarê kurd, bona dûwaroja gelê meye geş, binne sêrî.

Ji navê asosasya xwendkarê kurd li Lēnîngradê;

Hevalno em iro xatrê xwe ji Qanatê Kurdo dixazin, ew hebye û wê heta-hetê bimîne çawa merivekî lapi hizkîrî. Gelê kurd ziyaneke pir mezin kişand. Doktorê zanyarya filologyê, endemê kara, yê Akadēmya kurdaye komara Iraqê, yek ji himdarê institûta Kurdi li Parisê. Qanatê Kurdo, mervê dilpaçî, dilovan, kareki pir mezin kir di derca kurdnasyêda. Ewî usa ji emekî mezin kire nav karê qewinkirina pevgerêdanê gelê sovētyê û gelê kurd. Ew bi xemxurike mezin berbiri me, xwendkarê kurd dibû.

Ji navê komela xwendkarê kurd li bajarê Lēnîngradê ez serxweşyê didme malbet, qewm û pismamê Qanatê Kurdo.

Ewê heta-hetayê dilê meda bimîne.

Smirnova Irayida Anatolēvna, doktora zanyarya filologyê, institûta Zimanzanyê.

Nadējda Vasilēvna hizkîrî, pismamêd berez, hevalno!

Ûro em xatrê xwe heta-hetayê ji Qanatê Kurdo, kurdnasê herî mezin, şuxulvanê civakyêyê, komûnîst û bajarvanê sovētyê dixazin. Ez şagirtke

Qanatê Kurdome. Qanatê Kurdora li hev dihat nava merivada hizkirina berbi kurdnasyê pêşda bine. Gelek ji me xweyê pêşê mayin bûn, hinek afxanas hinek pêşekzanê zimanê farsî, lê dema civinê zanyari Qanatê Kurdo hizkirinekî usa berb. kurdnasyê, berbi gelê kurd pêşda danî, wekî paşê kurdnasi dibû karê jiyana me bi giştî. Qanatê Kurdo ne tenê em hîfî zimanê kurdi dikirin, lê ewi em usa ji hîfî amnayı, hizkirinê dikirin berbi kurdnasyê, berbi gelê kurd.

Kurdnasî nava frannasyêda cîkî taybetî digre, ji ber ku ez xizmeta geleki dike, yê bona karê herî rast, bona azaya xwe şerkaryê dike. Û Qanatê Kurdo em hîndikirin timê dikire bira me weki tenê ew merivê vê yekê tēdighijin, texmin dikin, ew dikarin kurdnasyêva mijûlbm. Raste Qanatê Kurdo tē hesabkirin zimanzan, lê ew bi serfînyazi usa ji mijûlê netewenasi (etnografiya) dirok edebiyet, û diroka bizavê gelê kurde netewyê azadaryê dibû. Ewi gelek baş serkanyê kurdnasyê zanibûn, ew serkanyê ku ewqas pirin. Lema ji bi her pirsê kurdnasyê em dikaribûn berbiri wi bibûna û ber-siva tam bîstanda.

Dora Qanatê Kurdo timê keç û xort ew hiz dikir. Ew bi xwe timê xort bû, çavê wi yê xûorta bûn, giyana wi ya xorta bû.

Amûşgar, mamostayê bere û xoşevisti me. Eme rêgayî to ta axir dibêyin ser.

Bi xatrê te Qanatê Kurdo.

Zerê Yûsûpva.— Vê demê, gava em xatrê xwe ji Qanatê Kurdo dixazin, ez dixazim ji navê şagirtê wi gişka, ewê iro virin, yêd nikaribûne bēn, serxweşyê bidime qewm û pismam, dost û hevalê Qanatê Kurdo. Serxweşyê didime wan hevala gişka, yêd ji gele bajara hatine, weki tevi şîna mebin. 25 salî zêdetir bi seroketya Qanatê Kurdo em mijûli kurdnasyê bûne û nava wan sala gişki em ser ēginayî û karhizya wi zendegirti mane Kurdnasekî lapi ewi bē heme karê xwe hiz dikir, gelê kurd û çanda wi hiz dikir. Ser rîya xwe ew rasti pir diwarya û hasêgaha sihat, lê wan dema ēginaya wi ducar, sêcar dibû. Qanatê Kurdo timê mera digot wekî bexteware, ji ber ku xizmeta gelê xwe dike. Ewî timê mamostayê xwe û bi taybetî Îosif Orbēli bir danin. Bona Qanatê Kurdo pir giran bû tragēdyaya gelê kurd, lê ewi timê bawarya xwe azaya wî danî. Hîmadarekî kurdnasya sovētyê, destaninê wê kurdnasyê heta Ûro ji berî gişkî navê wira tēne girêdan. Qanatê Kurdo xudanê nivîsarê binax-yê di derca zimanzanyêda pey xwe usa jî mirateke giranbiha hişt derecê

netewenasi, edebiyet, dirok û diroka şerkarye gelê kurde netewyê-azadaryêda. Navê Qanatê Kurdo fîdî zûda ji şînorê welatê me derketiye. Li Kurdistanê derheqa Qanatê Kurdo da gişk zanin karker, zanyar, gundî, xwendekar û bi taybetî keç û xort. Qanatê Kurdo pir kurdnas amadekirine û em şagirtê wî, emê her tiştî bikin, weki karê wi destpêkî pêşda bivin, weki kurdnasya sovētyê disa usa pêş-be, çawa dema Qanatê Kurdo.

De bi xatrê te seydayê meyi hizkiri.

Birç

Ji navê Înstitûta Rojhilatnasyêye Akadēmya Zanyaryêye Yekîtî Sovyēt em bona mirina rojhilatnasê Sovyētyeyî nav û deng, doktorê zanyarya filologyê, porofesor Qanat Kurdo yêv dilêşî û xemginya xwe elam dikin û tîka dikin serxweşyê bidne neferê mala wî.

Primakov, Gankovski, Gasratyan;

Kolēktîva institûta Rojhilatnasyêye Akadēmya Zanyaryê ya komara Ermenistanê bi dilekî kovan seva mirna kurdnasê mezin. doktorê zanyarya filologyê Qanatê Kurdo Kurdo yêv şîne dike. Emekê rehmetî di dereca pêşvabirina kurdnasya Sovyētyê pir mezin bû. Pîralya şuxulvanya wiyê emekê dereca amadekirina kadrê kurdnasyê, nav û dengê wî çawa li welatê me, usa ji jî şînorê wi der belav kirin. Qanatê Kurdo, zanyar û mervê mezin wê heta hetê dilê meda bimîne.

Sarkisyan, Şekroyê Xudo.

Em bi dilkovsni serxweşyê didne koma kurdnasa û neferê mala Qanatê Kurdo, bona mirna rojhilatnas, kurdnasê nav û deng, dostê meyê hizkîrî. Û Înstitûta Rojhilatnasyayê Adîrbēcanê, akadēmîk Bûnyatîv.

Rojhilatnasê Gurcistanê bi dilkovani şîna kurdnasê dinēeyan, profēsor Qanatê Kurdo yêv dikin û serxweşyê didne neferê mala wi.

Dirêktor, Gamkrēlidzē

Kolēktîva rojnama 'Riya Teze' besa mirina kurdnasê Sovyētēyi nav û deng doktorê zanyarya filologyê, profēsor Qanatê Kurdo bi dilkovani bihist Em tîka dikin bi navê me serxweşyê bidne neferê mala wi.

Rêdaksyona rojnama 'Riya Teze'

Rojhilatnasê Zenîngeha Lēnîngradê bi dilekî kovan berbi rîya dawyê verê dikin Qanatê Kurdo, xwendkarê Zanîngehê, hevkar û hevalê baş zanyarê mezintir, yê ku nav karê wî, şuxulvanya wiye zanyaryê, ya pēdagogyê, 50 salê pêşvaçûna kurdnasya Sovyētyê û çanda gelê kurd xemilandine.

Dêkanê fakülteta Rojhilatnasyê, Prof. Bogolyubov.

Bi dilekî kovan me besa mirna Qanatê Kurdoyi hizkiri û qadir-bilind bihist. Bi mirna zanyarê pir mezin, kurdnas, şuxulvanê civakyê, mamostê nav û deng gelê kurd ziyaneke pir mezin kişand Qanatê Kurdo jiyaneke mezin û pir hêja derbaz kir. Nav û karê wi wê heta, hetê çê gelê kurd da biminê.

Rêdaksyona belavkirinê kurdi, ya radyoya Gurcistanê.

Beşi niviskarê kurd, ya Yekitya niviskarê Gurcistanê bi dilekî kovan besa mirna teşkildarê zanyaryêyi zîrek, ronakbîr û pêdagogê dinêyan, zanyarê ku kurdnasya Sovêtê û kurdnasya cihanê bi nivîsarê xwe dewlemend dikir. Qanatê Kurdoyi gelekî hizkiri bihist. Mirna Qanatê Kurdo şeva kurdnasya cihanê û 20 milyon gelê kurd zîyaneke pir mezine. Serê we xweşe.

Baxçoyê Isko, Ezizê Isko.

Olêg Fëyodoroviç Akimûşkin, serkê para İranyê, doktorê zanyarya fîlolog-yê. Qanatê Kurdo bi alavi gelê xwe hiz dikir û ew yek usa bû, ji ber ku ew lawê wî geli bû, ewi pêşê xwe pir hiz dikir, ziman, çanda gelê xwe hiz dikir ji ber ku bi xwe kurd bû. Lê ez dix-

zim bêjim, wekî ew çawa zanyar (ulmdar) pir mezin bû, zanyareki patriot û internasionalist bû. Gava ewî di-sêrtasya xweye doktoryê pawandikir û demekê ez wî tenê man, ewî minra —Hilbet min xweş tê, gava derheqa destanin û merrifeta minda tê gotin, tê gotin derheqa xastina mine mezinda dighişîme nêta min danyê pêşya xwe. Lê gelo ezê bighişiyama wî gişkî, eger dewleta sovêtyê ninbya, welatê meyf zor ninbya, partya me ninbya. Bir nekin, ewi ev yek ne ji dikê, ne li civîna mezin gotye. Ew bi rastî endemê partya meyf hêja bû. Ewî bi rastî û sert rênişya partyayê pêşda dibir. Û komûnistê para me ew xetê xeysetê wî bilind qîmet dikirin û dehe sala pey hev ew dijbartin çawa sêkrêtarê teşkîla para meye partyayê. Ew salê lape dijar bûn seva rojhilatnasya m. Leningradê û salê lape geş; ji ber ku wan sala rojhilatnasya me xwe digirt 3 nimûn:

1. 1953-54 s., ez bi taybetî van sala tîhmê bîr, gava pirs hate daninê, wekî destnîvisarê para me, destnîvisarê kitêbxana ser navê Saltikov-Şçêdrin û kitêbxana meye giranbiha ji Leningradê ciguhasti bikin. Hema ew, Qanatê Kurdo, lê ne mervê wê demê hê nav û deng, Pigûlêyskaya û Tixonov, hema ew bû, wekî civaka Leningradê rakire piya û ew biryar ji meydanê da hildanê

Wira ji hev hat ber organêd jor nerast-ya vê biryarê bîne ber çawa. Vira hate xanê xeysetê wiya rast û hişk, karibûna nêta pêşya xwe bigihine sêri.

2. 1956-57 s. ew sêkrêtarê teşkîla partyayêye. Salê xwegirtin û pêşva-çûna para me. Idi 30 sal derbaz bûye. İosef Abgaroviç Orbêli para me pêşva dibe, Qanatê Kurdo alî wî dike. Hema vira merrifeta wîye naskirin û qîmetkirina meriva hate xanê, dema bijartina kadra. Para wan saz kirî niha ji bi destaninê mezin kar dike û ew ji emekê Qanatê Kurdoye.

3. dawî sala 1959—a dema bi xem-xurya Orbêli û Qanatê Kurdo pirs saz kirina koma kurdnasyê tê daninê. Cara pêşin li sistêma akademyayêda koma kurdnasyêye mexsûs di hate saz kirinê, ya ku gerekê mijûlî lêgerîna ziman, dîrok, netewenasi û edebiyeta gelê kurd bibya.

Hevalno, ez ji piştovanê gotna Evgêni Ivanoviçim, Qanatê Kurdo zanyaryêda jîneke bextewar derbaz kir. Em gişkê ji bimirin, lê navê meriv wê her-tim bîrî, eger bîranîna dehça wîda tim geşbe li ruh û bira şagirtê wîda, ruh û bira şagirtê wîda û bi taybetî li kitêbê wîda ewê ewi pey xwe hiştine. Qanatê Kurdo pey xwe kitêbê usa

Dumahîk rûpel 23

Qanatê Kurdo û malbata xwe

FERHENGOKA BERBANGÊ

FERHENGOKA KURDIYA JÊRÎN Û JORÎN

A	Î	S
Awat : Hêvî Awa yî : Derbederî	Îmro : Îro	Sede : Sedsalî Sade : Efendî Serçawe : Serkanî Sebaret : Bi Nîspet
B	L	Ş
Bilawkirdin : Weşandin Berhem : Efrandin, eser Bê endaze : Bê şînor, bê tixûb Bayexdan : Pîtepê kirin, îhtîmam Bizûtnewe : Tevgêr, hereket Bê pena û pêç : Raste rast	Lêkolînewe : Lêkolîn, lêgerîn Le heman kat da : Eynî wext de	Şwên : Cî Şîkirdinewe : Tahîl Şewandin : Xirabkirin Şewe : Îslûb, devok
D	M	T
Delê : Dibêjê Dilniyam : Piştrastim Dewlete zilekan : Dewletên mezin	Melbend : Merkez Malawayî : Xatir xwestin Mandû : Westayî Mêjû : Dîrok	Twana : Karîn Têperbûn : Derbasbûn Twejer : Leger Tenha : Bi tenê
E	N	W
Encam : Netîce Emek : Wefa	Nawçe : dever Nêwan : Navber Nardin : Şandin Namîlke : Broşur Nirx : Biha	Wutar : Nivîsar Wuşe : Peyv Welam : Bersiv
Ê	O	X
Êsta : Niha	Omêd : Hêvî	Xerik : Mijûl Xêl û hoz : Eşîret
F	P	Y
Firmesk Hesir, rondik Ferheng : Çand, çamûs	Peresendin : Pêşketin Pelemar : Êriş Pêşekî : Destpêk	Yad : Bîranîn, bîrhatin Ya xud : Yan ku
G	O	Z
Gewahî : Şehade Gûrûgirif : Gels, problem Gift û go : Munaqeshe Gerdan : Felek	Qtabxane : Xwendengeh	Zorbe : Piranî Zimanewan : Zimanzan
H	R	
Hengaw : Pêngav	Rade : Pile, derece Regezperist : Nîjadperest Rewişt : Edet Resen : Esîl	

SERXWEŞIYA MALBATA WÎ

hiştine, yê ku wê hertim kêr bên. Û heta zanyaryê çihanyêye derheç kurda da heye, bîranîna derheç Qanatê Kurdo da wê bijî û heta hingê ew bi xwe namre.

Bi xatrê te Qanatê Kurdo.

Şîna Qanatê Kurdo

Kiçanov Evğênî İvanoviç, doktorê zanyarya dîrokê, serokê para Leningradêye Institutê Rojhilatnasyêye Akademya Zanyaryêye Yekîti Sovêt.

Hevalno, dost û hevkarê berêz, Nadejda Vasilêvna, Wezir, qewm û pismamê Qanatê Kurdo ye delal!

Îro em xatrê xwe Qanatê yê rojhilatnasyê dixazin, ne tenê rispyê para Leningradê, lê usa ji rispyê Institutê Rojhilatnasyê bi giştî.

Qanatê Kurdo ji wê silsileta rojhilatnasa bû, ewê dawya salê 20-i. destpêka salê 30-î hatne nav zanyaryê (ulm). Wê silsiletê, ya nava cenga Niştîmanyêye mezinra derbaz bû. Tevbûyê Cenga Niştîmanyêye mezin Qanatê Kurdo pey altindaryêra vegerya Institutê Rojhilatnasyê, Zanîngeha (Univêrsitêta) Leningradê wê demê, gava piştî cenga çihanyêye duemîn li

welatê Rojhilata Nêzik bizava netewyê-azadaryê teqleke nûye, hê zor standi bû û nava wê bizavêda şerkarya gelê kurde bo azayê, bi êginayî pêşva diçû. Qanatê Kurdo ji wan meriva bû, bi huner û merifeta kîjana li welatê me nasya zanyaryê hate saz kirin. Ewî li Univêrsitêta Leningradê dest bi hinkirina ziman, edebiyet û çanda kurdî kir. Karekî usa pêvîst, yê ku bandûra xwe ya mezin hişt ser pêşvaçûna kurdnasyê li Moskwayê, Erêvanê û wan merkezê zanyaryêye mayîn, li ku lêgerina çanda kurdî dikin.

Qanatê Kurdo bi xwe pir tişt kir, wekî vira, li para Leningradêye Institutê Rojhilatnasyê cara pêşin li welatê me kurdnasyê bê saz kirin, ocaxake zanyaryê, li ku mijûli lêgerîna ziman, dîrok û edebiyata gelê kurdî bin. Ewî bi xwe pir tişt kir, wekî bona wê koma kurdnasyê kadir bêne amadekirin. Ewî karekî pir mezin kir, bona kurdê sovêtê û kurdê ji welatê derava varî li Leningradê, li kabinêta kurdnasyê hînbîn, bivne zanyarê kurdnas, wekî paşê wegerne welatê xwe xizmeta gelê xwe bikin, tevî bizava gelê kurde azadaryê bivin.

Qanatê Kurdo jiyaneke bextewar derbaz kir, ji ber ku ewî bi dil û can gelê xwe hiz dikir, temama jiyana xweda xizmeta gelê xwe kir û hêjayî hiz kirin û naskirina gelê xweyî herî bilind bû. Gelê kurd ew hiz dikir, ew çawa lawekî xweyî mezin nas dikir. Ew ku niha em li vir ewqas kurdê Yekîti Sovêt û kurdê ji welatê dereke divînî şedetyê wê yekêye raste, ku ew karê ewî xizmet lê dikir, ew pirsê ewî dabûn pêşya xwe, ewî bi mêranî û dilpakî gihandine sêrî.

Qanatê Kurdo, çawa zanyar nav û dengê mezin çazanc kir. Em zanin ew hatî bû bijartin çawa endemê kara, yê Akademya kurdaye komara Iraqê, yek ji himdarê Institutê Kurdî bû li Parisê, nivîsarê wî îdî mêjva çhana zanyaryêda hatibûn naskirin.

Îro gava em xatrê xwe ji zanyarê mezin, komûnistê rast, mervê dipaqî, mêranî dixazin, gere em carekê ji bijin, wekî her tişt gere bê kirin, bona ew karê ku Qanatê Kurdo temamyê jiyana xweda xizmeta wî kirye, karê ku ewî jiyana xwe gişk dayê, hertim berdeyambe, her pêşva here.

Bi xatrê te Qanatê Kurdo.

QANATÎ KURDÛ LE ÇEND

3- Le Barey Mêjûy Rojhelatnasî Rosewe Mosko 1959 B. 24. L. 39-51

4- Hewalî Ekadîmyay Zanistî Ermenistanî Sovyet Mosko 1955. J 10. L. 89-98

5- Le Barey Mêjûy Rohelatnasî Rosewe, Mosko 1955, B2. L. 360-380

6- L. A. Orbelî û Kurdnasî, Gurîn û Lêdawanî Dr. Ewrehmanî Hacî Marif Bexda 1975

7- Nûsrawe dêrînekan û meseley mêjûy roşinbûrî gelanî Rojhelat, Mosko 1970, L. 54 57

8- Q. Kurdo "Hendêk Bîr û Ray Hele le Barey Ziman û Mêjûy Kurde we" wergeran û pêşekî bo kurdî; Dr. Ewrehmanî Hacî Marif Bexda 1973-1974

9- Al- Hikome Elwetaniye we Muşkulet Elşîmal, bi zimanî erebî Bexda 1965

10- A- Cerîdet Elmunazil J. 11 1966, B- Oisset Elekrad Fî Şîmal Elraq- Qahre 1967 Al Xemrawî Samî; C- Qeziye Elkurdiye, Mahmud El- Durre, Beyrut 1966

11- A- F. Kirzioğlu Her Bakımdan Turk olan . B- Şerif M. Pirat, Doğu İlleri ve Varto Tarihi Ankara 1961

12- "Kurtêy em kitêbe nek hemûy, çunke ew layanany ke şewandîni mêjûy kurde weryanne gêrawe." Le layen mamostayan Qanî û Kerim Zende we wergêrawete ser zimanî kurdî û le salî 1969 da le çapxaney Kameran le Silêmanî çapkirawe. Belam mamoste Q. Kurdo sîdî le kitêbekey Yasemî be Rosî wergirtuwe ke le salî 1943 da le layen Kelpakove we le farisiye we wergêrawete ser zimanî Rosî. " Birawane perawezakanî Dr. Ewrehmanî Hacî Marif

13- Xisbak Şakir, Elmesele Elkurdiye, Bexda 1959

14- Beşikçi İsmail, "Ragwêzanî Kurd be Zor" İstanbul 1977, be zimanî Turkî

15- Arife Hesên, Kurdekan London 1966, bi zimanî inglîzî.

ADRESS/NAVNIŞAN:

RISSNELEDEN 55,NB

172 44 SJUNDBYBERG/SWEDEN

